

Treball Final de Grau

Formació, funcionament i exercici de la justícia senyorial a la Catalunya dels segles XIV i XV

Joan Busoms Cabanas / NIUB: 20043225

Tutora: Dra. Mireia Comas Via

Grau d'Història

Història Medieval, Història Moderna, Paleografia i Diplomàtica

Departament d'Història i Arqueologia

Facultat de Geografia i Història

Universitat de Barcelona

Curs: 2020/21

-RESUM

La voluntat de la present recerca és entendre com s'exercia la justícia senyorial en el món medieval català als segles XIV i XV, per aconseguir-ho, durem a terme un exercici de reflexió entorn de les obres publicades. Creiem que és necessari entendre el funcionament de la justícia, car era una de les principals eines que tenien els senyors feudals per executar el seu poder. Cal recordar, a més, que la justícia fou una de les principals prerrogatives públiques que es van privatitzar en la revolució feudal del segle XI, i es va mantenir en les mans senyorials fins a la fi, en el segle XIX, de l'Antic Règim.

-PARAULES CLAU: Catalunya, justícia, senyoria jurisdiccional, Edat Mitjana, cort jurisdiccional, llibres de cort.

-ABSTRACT

The aim of this research is to comprehend how feudal justice was executed in Catalonia during the Fourteenth and Fifteenth Century, based on the bibliographical records available. A good understanding of the inherent workings of justice is essential, as it was one of the main devices for feudal lords to execute their power. Moreover, justice was one of the primary public privileges that were privatized during the feudal revolution of the Eleventh Century; and it continued to be in lordly hands until the end of the so-called *Ancien Régime* in the Nineteenth Century.

-KEY WORDS: Catalonia, justice, jurisdictional lordship, Middle ages, jurisdictional court, court register.

Índex

1-Marc introductorí.....	3
1.1-Introducció.....	3
1.2-Metodologia i fonts.....	5
2-Els precedents altmedievals i la formació del mapa justicier baixmedieval	7
2.1-L'inici	7
2.2-Època visigòtica.....	8
2.3-Època Carolíngia	8
2.4-Època feudal	11
2.4.1-Plena edat mitjana	11
2.4.2-Baixa edat mitjana.....	13
3-L'imperi, la jurisdicció i la senyoria jurisdiccional.....	15
3.1-Marc legal dels segles XIV i XV.....	15
3.2-Els drets jurisdiccional.....	20
3.3-La senyoria jurisdiccional i els seus titulars	27
4-Òrgans executors de justícia.....	30
4.1-Documentació emanada de l'exercici judicial.....	38
5-Conclusions	41
6-Bibliografia	44

1-Marc introductor

1.1-Introducció

Amb la caiguda de la civilització grecolatina i la progressiva desaparició de molts dels seus valors en el transcurs dels segles altmedievals -i que no foren recuperats, molts d'ells, fins a l'adveniment del liberalisme en el segle XIX- s'inicià un espai temporal -sigui entès aquest com: l'època senyorial, l'època feudal o, ultrapassant les fronteres temporals normalment atribuïdes a aquesta tapa, l'Antic Règim- on moltes de les dinàmiques de l'administració i exercici del poder, són incomprensibles per a l'individu dels segles contemporanis, de la mateixa manera que també ho seria per al dels segles clàssics.¹

En aquest sentit només cal recordar les paraules escrites per Víctor Ferro en el moment de referir-se al món que estava desapareixent amb la revolució feudal del segle XI: “s’hi produeix la desfeta d’una ordenació que, per feble i pobre que fos -pàl·lid reflex de la del Baix Imperi romà-, ens resulta actualment més familiar que el món que la suplantà...”.² I certament, la desaparició de la *Res Publica* juntament amb la fragmentació política i la inexistència d’un poder fort que monopolitzés les prerrogatives públiques, entre aquestes, la justícia, ens dibuixa un panorama certament diferent al que hom està acostumat avui en dia. Tampoc existia en aquell moment, per descomptat, una clara separació de poders. Eren, doncs, diferents individus i/o corporacions que exercien els poders legislatiu, executiu i judicial en els seus respectius territoris de forma privada.

És per això que hem escollit l’exercici de la justícia com objecte d’estudi, car ens farà de vehicle per entendre les dinàmiques del poder en els segles XIV i XV. Cedim la paraula a López Diaz que fent referència a l’exercici de la tasca jurisdiccional a l’època moderna ens diu:

La potestad jurisdiccional, en concreto, se considera una de las manifestaciones más importantes del poder soberano, hasta el punto de que algunos historiadores piensan que en el concepto de Justicia se encierra la «clave» a través de la cual se explica toda la actividad de

¹ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, p. 106

² Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 8

*poder en ese modelo de organización política conocido como Antiguo Régimen.*³

I rau en aquest fet, és a dir, que la justícia ens aporta informació sobre l'exercici del poder, una de les principals justificacions d'aquesta recerca.

En el present escrit es vol contemplar la formació, l'exercici i el funcionament de la justícia senyorial a la Catalunya dels segles XIV i XV. Per aconseguir-ho no ens evocarem a contemplar fonts primàries, sinó que ens limitarem a fer una reflexió entorn de les obres i estudis publicats per altres autors, i conseqüentment, construir un estat de la qüestió que no tan sols ens portarà a entendre el fenomen que volem estudiar, sinó que, a més, ens permetrà fotografiar l'estat del coneixement que hom té entorn a la dita temàtica avui dia.

Aquesta tasca no resultarà fàcil, puix que aquest treball representa en molts sentits una novetat. La formació, exercici i funcionament de la justícia als segles XIV i XV, així com en tota l'edat mitjana i l'edat moderna, no ha sigut mai un tema que hagi interessat massa al món acadèmic. Hom és coneixedor que la història institucional del nostre país, no ha tingut massa recorregut envers la història econòmica, del paisatge i, més recentment, de les mentalitats. I, quan s'ha fet, s'han contemplat les altes i centríques institucions com la monarquia o les corts. Ara bé, les que realment articulaven el territori, com és el cas dels tribunals de justícia, no han sigut massa contemplades.

Amb la voluntat que la descrita situació es reverteixi ens sembla indicat fer aquest estat de la qüestió per veure què s'ha treballat i de quina manera, així com les diferents sentències i postulats que s'han donat. Ens sembla essencial, doncs, observar els diferents punts de consens i de discrepància. I heus aquí l'altra principal justificació de la present recerca.

Abans d'iniciar qualsevol escrit, però, volem excusar-nos, ja que de la mateixa manera que Gaspar Feliu justificava una gran obra com la *Llarga Nit Feudal* en què feia encabir bona part de les dinàmiques econòmiques, tant medievals, com modernes⁴,

³ López Diaz, M. (2006) "La administración de la justicia señorial en el antiguo régimen", *Anuario de historia del derecho español*, N. 76, pp. 557-588, p. 557

⁴ "Perquè la distinció entre l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna, i espero que això no molesti cap dels lectors, és en gran part una distinció falsa. Entre l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna no hi ha un trencament clar des del punt de vista econòmic ni d'organització política: els marcs de referència van canviar entre el món romà i el món feudal i després, al segle XIX amb el doble impacte del liberalisme i la revolució industrial, però tota l'època feudal o si voleu l'economia tradicional, té més trets comuns que diferencials." Feliu, G. (2010) *La Llarga Nit Feudal*, PUV, València, p.14

nosaltres també per dibuixar aquesta justícia local en els darrers segles medievals, ens maurem indistintament entre les dues èpoques, especialment, entre els segles XIV-XVIII, puix que autors com Valentí Gual, que si bé dedicat en bona part als segles moderns, moltes de les conclusions i sentències donades per ell són situables també en els segles que volem treballar. Hi ha autors, doncs, que treballen sobre elements que no canvien substancialment amb el pas dels segles i que, per tant, tenen un indret reservat en el present escrit.

1.2-Metodologia i fonts

La metodologia d'aquesta recerca ja l'hem albirada anteriorment. Per obtenir l'objectiu desitjat, observarem un conjunt de lectures que ens permetran fer una anàlisi de la situació actual del coneixement sobre l'exercici de la justícia senyorial a l'època baixmedieval a Catalunya.

En el moment d'apropar-nos a les fonts que hem d'utilitzar per a elaborar el present treball⁵, ens hem d'aturar a fer una profunda anàlisi de les que tenim a disposició i quin ús en podem donar.

Es fa indispensable per tal de desenvolupar un estat de la qüestió entorn a aquesta matèria, recórrer a la historiografia local. La historiografia local ha tingut un paper destacat en l'elaboració del coneixement sobre la justícia baixmedieval. Això és així, per diversos motius: primer de tot, hem de tenir clar que la justícia senyorial no resultava ser igual en tot el territori, cada territori i senyoria disposava de la seva estructura i això fa que sigui certament complex elaborar marcs generals del país; en segon lloc, tal com enunciam en futures línies, la justícia senyorial tenia el seu àmbit d'actuació bàsicament en el món local i no acostumava a ultrapassar les seves fronteres jurisdiccionals.

La historiografia local, però, si bé cada vegada més professional, s'ha vist mancada -històricament- d'una capacitat de lligar els contextos locals que pretén relatar amb els generals com els de la Corona d'Aragó, la Mar Mediterrània o Europa. A més, tal com ens recorda Lluís Sales "es tracta de producció [la historiografia local] sovint

⁵ Bibliografia al final del treball

repetitiva en la forma i les conclusions”⁶. A més d’això, aquesta historiografia local es mostra bàsicament descriptiva⁷, fet que no ens ajuda a arribar unes conclusions, però alhora, ens permet fer excel·lents comparacions entre un indret i un altre, gràcies a aquest mateix caràcter descriptiu mencionat.

La consulta de grans obres historiogràfiques on la justícia hi faci acte de presència per motius col·laterals també representa una bona opció. Aquí podem contemplar obres que hagin estudiat una senyoria concreta, la morositat, la cacera de bruixes, la conflictivitat religiosa, la sodomia, la delinqüència en general, entre altres temàtiques, que ens apropin indirectament als tribunals de justícia i als diferents aparells executors de justícia. En aquest sentit, l’obra *Orígens i evolució de la cacera de bruixes a Catalunya (segles XV-XVI)* de Pau Castell⁸, ens sembla un exemple ben paradigmàtic d’això dit. Gràcies a aquesta obra podrem contemplar diferents tribunals andorrans i pallaresos del segle XV.

La literatura del dret -com és evident- resulta especialment indispensable per tal desenvolupar aquesta reflexió. La Història del Dret, si bé moltes vegades lluny dels debats purament historiogràfics, creiem que resulta essencial, car ens aporta multitud de claus i interpretacions d’àmbit jurídic que ens ajuden a comprendre millor l’evolució de la justícia. En aquest sentit hem de citar autors de primera magnitud com Max Turull, Pons Guri o Víctor Ferro⁹.

Finalment ens queda contemplar els treballs que tenen per objecte d’estudi la justícia. Aquest són els que ens seran més útils. Aquests darrers anys hem vist com els estudis dedicats a comprendre la justícia han augmentat. Autors molt rellevants com Lluís Sales amb els seus treballs sobre la vila sabadellenca i la Baronia de Llagostera en els últims decennis del XIV i primers del XV, o Valentí Gual, que si bé és un historiador dedicat a l’època moderna, els seus treballs sobre la justícia en els dominis del Monestir de Poblet al llarg de la baixa edat mitjana i l’edat moderna són essencials. Fora del territori del Principat hem vist, també augmentats els treballs, sobretot en terres valencianes. Sense cap mena de dubte el fet que s’hagin editat diversos llibres de cort en els últims anys, ha contribuït a aquest increment dels estudis sobre justícia. L’Edat Moderna, en

⁶ Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció a Sabadell a la Baixa Edat Mitjana*, Biblioteca d’Història Rural, Girona, p. 17

⁷ Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció...*p. 17

⁸ Castells, P. (2013) *Orígens i evolució de la cacera de bruixes a Catalunya (S.XV - XVI)*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona

⁹ Vegeu la bibliografia al final del treball.

aquest sentit, ha rebut una atenció major, de ben segur lligat al fet d'una major conservació documental.

2-Els precedents altmedievals i la formació del mapa justicier baixmedieval

Hem intentat mostrar la transcendència i l'excepcionalitat que té l'estudi de la justícia senyorial en època feudal, car aquesta és de naturalesa privada. És per això que en aquestes línies intentarem dibuixar el marc previ al baixmedieval, on volem observar com es forma el marc justicier del segle XIV. En aquest sentit només cal recordar que Víctor Ferro ens escrivia fent referència a la totalitat del Dret Públic català; “la comprensió del caràcter del dret públic de Catalunya és inseparable del coneixement de la seva formació i evolució”¹⁰. Per altra banda, voldríem advertir, que en aquest apartat pretenem dibuixar les grans dinàmiques evolutives de la justícia a la Catalunya pre-baixmedieval, i consegüentment, no ens centrarem en moments concrets ni en efemèrides puntuals. Tampoc entrarem en grans debats historiogràfics, ens limitarem, doncs, a mostrar les línies aportades pels grans autors de referència.

2.1-L'inici

El prestigiós historiador del Dret Romà Juan Miquel ens recorda que en la gènesi dels temps d'Occident hi va haver una *época pre-cívica* on hi imperava la *autoayuda*, o sigui, que els individus per ells mateixos o ajudats pel seus clans, aplicaven el seu dret per la força¹¹. Posteriorment, amb l'alçament de la civilització grecolatina i, per tant, de la *civitas* -podríem dir-ne l'Estat- aquest assegurava a l'individu la protecció del Dret¹². Això dit, però, està profundament subjecte a matisacions, tal com ens recorda el mateix autor. Nosaltres, però, en no tenir com objectiu l'estudi de la justícia en època romana no hi entrarem més. Sigui entès, doncs, com en aquest període era l'estat el vetllador del Dret. I eren diferents magistrats, al servei d'aquest, els qui administraven i exercien la justícia¹³.

¹⁰ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català*...p. 5

¹¹ Miquel, J. (2016) *Derecho Romano*, Marcial Pons, Madrid, p. 119

¹² Miquel, J. (2016) *Derecho Romano*...p. 119

¹³ Díaz Martínez, P. C. (1998) “Rey y poder en la monarquía visigoda”, *Iberia: Revista de la Antigüedad*, Nº 1, pp. 175-196, p. 191

2.2-Època visigòtica

Sobre la justícia en època visigoda no en sabem massa cosa. Certament la producció legislativa del període és notable, i en certa manera aquesta fou una època clau en aquest aspecte per a la futura Catalunya medieval, però es fa difícil poder dibuixar la realitat d'aquell moment. Hom és coneixedor que el funcionament de l'estat visigot no fou massa diferent que el prèviament desaparegut romà, tampoc en justícia¹⁴. Si que sabem, però, que l'autoritat judicial major era el monarca, dit d'una altra manera, qui havia de presidir tot tribunal de justícia era el rei, i en absència d'aquest, un delegat seu¹⁵. Aquests delegats eren normalment una sèrie de buròcrates sense una categoria massa definida, Pablo de la Cruz Díaz escriu:

*....su estudio [el de les institucions encarregades d'administrar justícia i governar] se presenta muy problemático, por cuanto la información de que disponemos es muy escasa y además no son instituciones reguladas, sus funciones se confunden, sus niveles de actuación se superponen y a veces parece que nos encontramos ante el mismo organismo con nombres diversos según el nivel de actuación del momento*¹⁶.

També hem de ressaltar que no s'ha treballat massa sobre aquesta època. Si que s'han treballat, però, les conseqüències que va tenir aquest moment, per als segles següents¹⁷.

2.3-Època Carolíngia

¹⁴ Sobre la pervivència d'elements romans en la nova legislació visigoda; Zeumer, K. (1944) *Historia de la legislación visigoda*, Universitat de Barcelona, Barcelona; Garcia Moreno, L. A. (1974) "Estudios sobre la organización administrativa del reino visigodo de Toledo", *Anuario de historia del Derecho Español*, Nº 44, pp. 5-155; Díaz Martínez, P. C. (1998) "Rey y poder en la monarquía visigoda", *Iberia: Revista de la Antigüedad*, Nº 1, pp. 175-196; Jiménez Sánchez, J. A. (2005) "La legislación civil y eclesiástica concerniente a las supersticiones y a las pervivencias idolátricas en la Hispania de los siglos VI-VII", *Hispania Sacra*, Vol. 57, Nº 115, pp. 47-78; Suárez Blázquez, G. (2012) "Aproximación al tránsito jurídico de la patria potestad : desde Roma hasta el derecho visigodo", *Glossae: European Journal of Legal History*, Nº 9, pp. 142-170; Piquer Marí, J. M. (2017) "La justicia en la Edad Media: la pervivencia de los principios inquisitivos y de libre aportación de prueba", *Vergentis*, Nº 5, pp. 261-299; Turull, M. (2019) *La descoberta del dret romà a l'Occident medieval*, Edicions UB, Barcelona

¹⁵ En aquest sentit Pablo de la Cruz Díaz i Josep Mª Salrach són molt clars.

¹⁶ Díaz Martínez, P. C. (1998) "Rey y poder...p. 191

¹⁷ El cas de Catalunya ha sigut degudament treballat per; Salrach, J. M. (2013) *Justícia i poder a Catalunya abans de l'any mil*, Eumo Editorial, Vic

Pels segles posteriors, els dels temps carolingis, és molt més coneguda. I és, de fet, en aquest moment on trobarem la gènesi de moltes de les dinàmiques que vertebraran aquesta recerca. Per entendre la justícia en temps dels comtats carolingis, un període en què -recordem- la cosa pública era ben viva, és d'obligat compliment agrair a Ramon d'Abadal que els anys 20 del segle XX iniciés, juntament amb l'Institut d'Estudis Catalans, la col·lecció *Catalunya Carolíngia*. Aquesta obra, que podem donar per finalitzada després de la publicació de 7 volums al llarg de 100 anys exactes, això és, 1920-2020, és fonamental per a tot aquell que vol estudiar aquest període. Aquesta col·lecció ha previst recollir, editar i publicar, tots els documents referents a Catalunya d'abans de l'any 1000¹⁸, una feina, per descomptat, descomunal.

Gràcies a això, avui disposem de molts documents que ens poden aportar informació sobre la justícia d'aquesta època. Autors de renom com Josep M. Salrach amb obres com *Justícia i poder a la Catalunya abans de l'any mil*, en són una mostra. Recentment la col·lecció *Textos Jurídics Catalans*, ens ha ofert *Justícia i Resolució de Conflictes a la Catalunya Medieval; Col·lecció diplomàtica, Segles IX-XI*¹⁹, on actuant com una mena de sedàs, ens ha filtrat molts documents d'àmbit judicial que componen el corpus de la *Catalunya Carolíngia*, això, amb notables afegitons documentals del segle XI.

Si procedim a contemplar que ens diuen els autors veurem que: amb la formació de la Catalunya Carolíngia es sembraren les bases del futur ordre feudal. En aquells instants del segle IX, l'Imperi Carolingi bastia les seves primeres institucions de caràcter estatal a Catalunya, on les funcions públiques encara restaven en mans d'agents públics²⁰. És en aquest moment quan l'antiga legislació gòtica -que era l'imperant en territori català- se l'hi introdueixen elements de caràcter franc²¹. El *Llibre de Judicis* del segle VII i d'origen got, però, seguirà sent la base del dret català del moment²². S'ha de dir, també,

¹⁸ Coll, M & Font Rius J. M. & Mundó, A. M. (1986) "Proleg" dins a Sobrequés, J. (edit.) *Catalunya Carolíngia; Volum I*, Institut d'Estudis Catalans, pp. 5-6

¹⁹ Salrach, J. M. & Montagut, T. (Direct.) (2018) *Justícia i resolució de conflictes a la Catalunya medieval : col·lecció diplomàtica segles IX-XI*, Generalitat de Catalunya, Barcelona

²⁰ En aquest sentit; Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 5; Bastardes, J. (1991) "Dos judicis antics (s. IX i XI). La pràctica judicial en el període de la formació nacional de Catalunya" dins a D. D. A. A., *Documents jurídics de la història de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona; Salrach, J. M. (2013) *Justícia i poder a Catalunya abans de l'any mil*, Eumo Editorial, Vic, p. 21; Salrach, J. M. & Montagut, T. (Direct.) (2018) *Justícia i resolució de conflictes a la Catalunya medieval : col·lecció diplomàtica segles IX-XI*, Generalitat de Catalunya, Barcelona

²¹ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 5

²² Sobre la transcendència d'aquest aspecte; Mundó, A. M. (1991) "El <<Liber Iudiciorum>> a Catalunya" dins a D. D. A. A., *Documents jurídics de la història de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, pp. 13-22; Salrach, J. M. (2013) *Justícia i poder...*p. 20

que ja en aquest moment es comença a detectar una certa patrimonialització de diverses funcions públiques²³. Bé, en aquest sentit només cal recordar que l'any 877 Carles el Calb va promulgar el *Capitular de Quierzy* on legalitzava formalment l'heretament de l'honor comtal, refermant, per tant, les bases del procés de feudalització que s'anaven gestant des del segle III d.C²⁴.

És Salrach, com hem tingut oportunitat de mostrar, un dels grans autors que han dedicat els seus esforços a entendre la justícia en època carolíngia. L'estructura judicial detectada per Salrach, és una estructura judicial eminentment pública on l'estat és l'encarregat de proveir aquest servei. Seguint amb la dinàmica visigoda, l'autoritat suprema en matèria judicial era, ni més ni menys, que l'emperador carolingi, en absència d'aquest, un delegat seu, això és, comtes, bisbes i abats. Aquestes eren, doncs, les autoritats encarregades de presidir els tribunals justiciers i, per tant, d'aplicar la justícia²⁵. Sobre el cas concret dels bisbes i abats, ens comenta Salrach, "la potestat judicial s'atribueix a bisbes i abats en els seus dominis, dels quals és exclosa per exprés manament reial qualsevol altra persona investida de poders judicials (comtes, prelats o jutges públics)"²⁶. Heus aquí, sense que l'autor ho escrigui, una de les primeres mostres de privatització d'elements públics, puix que les autoritats realment públiques, cas dels comtes, no tenien cap tipus de potestat judicial en els termes dels bisbes i abats, unes figures *a priori* no públiques.

Per altra banda, Salrach, també indica que en aquest moment la justícia, romanien totalment unitària i centralitzada entorn a la figura imperial. Aquesta unitat i centralitat es mantingué mentre els monarques carolingis gaudien del control efectiu sobre els territoris comtals a Catalunya, això és, segle IX²⁷. El segle X²⁸, però, l'afebliment d'Aquisgrà va conduir a què els comtes catalans cada vegada tinguessin més protagonisme en la tasca judicial, i actuessin més autònomament sense tenir en compte la jerarquia. La centralitat de la justícia cada vegada es va anar concretant més en la figura

²³ Feliu, G. (2010) *La Llarga Nit Feudal...*p.88-89

²⁴ Feliu, G. (2010) *La Llarga Nit Feudal...*p. 134

²⁵ Salrach, J. M. (2013) *Justícia i poder...*p. 21

²⁶ Salrach, J. M. (2013) *Justícia i poder...*p. 21

²⁷ En aquest sentit hem de recordar els treballs de Jonathan Jarret -i especialment Jarret, J. (2010) *Rulers and ruled in frontier Catalonia, 880-1010: pathways of power*, The Boydell Press, Woodbridge- on podem contemplar aquest procés d'afebliment del poder imperial a Catalunya, amb totes les conseqüències polítiques, econòmiques i judicials que portà.

²⁸ Sobre aquest període, enguany Cornel-Peter Rodenbusch llegeix la seva tesi doctoral *Wheel of Justice: Court Procedure, Conflict Resolution and Narratives in Medieval Catalonia (950 - 1130)*, que de ben segur aportarà molta llum al coneixement d'aquest moment.

comtal, i en el seu defecte, en bisbes i abats²⁹. Hem de dir, però, que en referència a aquestes dues últimes figures nombrades, Salrach comenta “Podríem dir doncs, quant al respecte a la monarquia, que l’Església es va manifestar més prudent, tradicionalista o conservadora que les autoritats civils...”³⁰. I efectivament, bisbes i abats van seguir mantenint durant més temps els lligams amb l’Imperi i el procés de desvinculació es va dilatar més en el temps.

Naturalment a mesura que ens anem apropant a l’any 1000, es van evidenciant les proves del desgast d’aquest sistema judicial. Catalunya, però, es postula com un exemple d’extrema continuïtat d’aquest model, car a la resta d’Europa ja s’estava duent a terme un important procés de privatització per part de la noblesa³¹. Aquest fet s’explica per les limitacions que encara tenien les classes aristocràtiques per acaparar tot el poder en terres catalanes³². Finalment, però, aquest procés va acabar arribant a Catalunya de la manera més tràgica possible, per mitjà d’una revolució extremadament violenta, la Revolució Feudal³³. Aquesta, que va tenir lloc en les dècades centrals del segle XI, va portar que la noblesa castlana -amb molta violència- substituís la *potestas* pública, exercida pels agents estatals, per la plena privatització de totes les funcions públiques, entre aquestes, la justícia.³⁴ És en aquest moment, doncs, quan es passa d’una justícia pública, a una de privada.

2.4-Època feudal

2.4.1-Plena edat mitjana

Amb l’arribada del nou sistema feudal, la justícia també es transformà. És en aquest moment de privatització quan es donarà, també, la degradació de les institucions judicials. No hi entrarem massa perquè no és la funció d’aquest escrit, però tal com ens mostra Josep Maria Salrach: a la Catalunya carolíngia existia un complex sistema judicial on els jutges tenien un paper destacat³⁵. Els codis legals -sobretot el *Liber Iudicorum*-

²⁹ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 5-6

³⁰ Salrach, J. M. (2013) *Justícia i poder...*p. 22

³¹ Salrach, J. M. (2013) *Justícia i poder...*p. 42

³² Salrach, J. M. (2013) *Justícia i poder...*p. 42

³³ Víctor Ferro ens diu; “...es produeix, de manera retardada respecte d’altres regions del regne franc, però ràpida i duradora, la implantació del feudalisme.” Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 5-6

³⁴ Això segons el paradigma Bonnassie, tal com ens recorda Gaspar Feliu. Un model que -recordem- l’autor ponentí intenta rebatre en l’obra Feliu, G. (2010) *La Llarga Nit Feudal...*p. 125

³⁵ Veure, Salrach, J. M. (2013) *Justícia i poder...*

eren àmpliament usats i es respectaven les lleis. Fruit d'això es corrobora una resistència dels febles a la pressió dels forts. Ara, al segle XI, però, seran els barons que han obtingut el poder, qui exerciran la justícia privadament en els seus dominis, posteriorment coneguts com les baronies.

En aquests primers compassos feudals podem observar com aquella antiga justícia comtal assistida per jutges professionals, és substituïda per duels judicials entre els nobles, i ordalies entre els pagesos.³⁶ De fet, aquesta aristocràcia militarista, aconseguirà barrar l'accés als estaments populars a la justícia comtal, tal com afirma Víctor Ferro³⁷.

I un altre element que s'ha de comentar i que no pot quedar desatès; és el que fa referència a la dissolució d'aquella centralitat judicial que girava entorn a les figures comtals, episcopals i abacials. Ara, la descentralització mourà el pol del poder i l'escamparà al llarg del territori en una fragmentació sense precedents. Gener Gonzalvo en relació a tot aquest procés escrigué:

“Aquest fet va suposar la dissolució del poder i de l'autoritat pública, poder que va sofrir una atomització, alhora que es constituïen nombroses i petites sobiranes i poders locals, que menaven, de fet, una dinàmica d'independència. Els antics funcionaris reials, que eren els delegats locals de la reialesa, que controlaven, tot privatitzant-los, els antics béns públics, van passar a encapçalar aquesta veritable revolució. [...] Al buit de poder, doncs, s'hi va unir un clima ple d'elements agressius i una situació de gran desordre social”³⁸

³⁶ Sobre aquest aspecte, un interessant treball que ha reflexionat sobre la naturalesa jurídica dels duels i les ordalies és Doménech, J. E. (1982) “Las prácticas judiciales en la Cataluña feudal”, *Historia. Instituciones. Documentos*, Nº 9, pp. 248-272; a més d'això hem de destacar; Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català*...p. 6; així com també, Garí, B. (2003) “La resolución de conflictos en la Cataluña del siglo XI. Apuntes para una relectura de los inventarios de "agravios" feudales”, *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, Nº 25, pp. 63-72;

³⁷ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català*...p. 6

³⁸ Gonzalvo, G. (1994) *Les Constitucions de Pau i Treva de Catalunya (segles XI-XIII)*, Parlament de Catalunya, Barcelona, p. 19; Per altra banda, i veient, les violències dibuixades fins ara, calgué posar-hi remei i calmar un xic les aigües. És per això que l'Església promulgà una institució productora de dret que tenia per fi, com hem dit, calmar les violències existents, les assemblees de Pau i Treva. Aquest fet fou molt transcendental ja que impregnà el llenguatge jurídic català fins a la desaparició de l'Antic Règim. Sobre la pervivència del llegat de la institució en període baixmedieval i modern; Sabaté, F. (1993) *El Veguer a Catalunya*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, pp. 577-583. Tota aquesta temàtica ha estat notablement treballada per Gener Gonzalvo amb treballs com el citat, a part de Gonzalvo, G. (1986) *La Pau i treva a Catalunya: origen de les Corts Catalanes*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona; Gonzalvo, G. (1991) “Les constitucions de Pau i Treva” dins a D. D. A. A. *Documents jurídics de la història de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona; Gonzalvo, G. (1995) “El Comtat d'Urgell i la Pau i Treva” dins a D. D. A. A. *El Comtat d'Urgell*, Edicions Universitat de Lleida, Lleida; entre molts altres treballs d'aquest i altres autors.

A partir d'aquest moment i cap endavant fins als segles moderns, se'ns dibuixa un panorama certament complex, caracteritzat per una varietat enorme de situacions jurídiques com a resultat d'infeudacions, subinfeudacions, pactes, alineacions, divisions, transaccions, concessions de drets jurisdiccionals, i sobretot, usos i costums³⁹. Gràcies a aquest conjunt de processos que acabem d'esmentar, una persona i/o una corporació podia obtenir una jurisdicció, per tant, seran aquests particulars qui a partir d'ara podran exercir la justícia en els territoris que els hi assigni la seva jurisdicció. Aquests territoris -moltes vegades, però, no sempre- emanaven dels antics termes d'aquelles forces, fortalises i castells que estaven desplegats al llarg de la geografia catalana i que eren, en moltes ocasions, la residència de molts membres de l'aristocràcia⁴⁰.

2.4.2-Baixa edat mitjana

Amb l'arribada lenta, però progressiva del Dret Roma, i la seva, també lenta, readaptació a Occident⁴¹, s'inicià una nova etapa. És en aquest moment, quan se'ns dibuixa la primera divisió entre els dos imperis, el mixt i el mer imperi. De tota manera, la divisió clara i universal per tot el territori català, no arribaria fins a una sentència de la Reial Audiència de 1553⁴². Tots aquests senyors jurisdiccionals, a partir d'aquest moment, a més, bastiran el que anomenem avui en dia corts jurisdiccionals, sobretot a partir del segle XIII. El naixement de la cort jurisdiccional d'àmbit senyorial és un tema, però, que no ha sigut massa treballat i que, per tant, roman encara molt difús. La cort, tal com veurem més endavant, era un espai físic, i alhora, una institució formada per una sèrie d'oficials i regida per unes normes que tenia per missió impartir justícia i administrar la senyoria⁴³. Tot això és el que caracteritzarà aquestes nounades i multiformes baronies i les seves realitats jurídiques internes.

³⁹ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 139

⁴⁰ Molts d'aquests castells, eren antigues infraestructures públiques que donaven servei a l'estat prefeudal en temes d'organització i administració territorial, per comprendre el procés de privatització tant d'ells com dels seus oficials, vagis; Sabaté, F. (1993) *El Veguer a Catalunya*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, pp. 277-280. Sobre el funcionament d'aquests castells termenats amb dotacions jurisdiccionals ja en època feudal; Pons Guri, J. M. (1989). "Compendi sobre els drets dels castells termenats (segles XIII-XV)" dins a Pons Guri, J.M., *Recull d'Estudis d'Història Jurídica Catalana*, Vol. III, Fundació Noguera, Barcelona, pp. 91-98.

⁴¹ Recentment Max Turull ens ha ofert -des del nostre punt de vista- la millor síntesi sobre la recepció del Dret Romà a Occident, i més concretament a Catalunya; Turull, M. (2019) *La descoberta del dret romà a l'Occident medieval*, Edicions UB, Barcelona

⁴² Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*pp. 139-140

⁴³ Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció...*p. 33

La definició més concisa i completa oferta per la historiografia sobre la baronia, creiem que l'aporta Flocel Sabaté:

“La baronia és una unitat menor aliena al poder reial i dotada d’homogeneïtat geogràfica, socioeconòmica i jurisdiccional. El concepte, estès des del segle XIII, correspon a un context baixmedieval on la puixança nobiliària no depèn de les unitats tradicionals sinó dels diversos processos d’acumulació de drets i rendes. En aquest sentit, la baronia és pròpiament la unitat apreciada com una pertinença baronial, perquè el rei no és qui hi exerceix la jurisdicció. Forma part, per tant, d’una societat fragmentada jurisdiccionalment i abocada a les infranquejabilitats i manques de col·laboració entre jurisdiccions diferents, per tal de no crear precedents d’intervenció aliena.”⁴⁴

Una data clau i que marca un punt i apart entre la baixa edat mitjana i l’època precedent, és l’any 1283, una data que ha estat molt ressaltada per Sabaté. L’any 1283 tingueren lloc les Corts de Barcelona, on els barons -segons l’historiador- després d’una llarga pugna contra el rei on hi havia en joc *la reivindicación de la jurisdicción, identificada con la posesión de la soberanía y simbolizada con la capacidad de aplicar justicia*⁴⁵, obtingueren una gran victòria, car van veure reconegudes les seves dignitats i drets jurisdiccionalmentals. Així Catalunya es convertí, definitivament i fins a la fi de l’Antic Règim en el segle XIX, en un mosaic de jurisdiccions infranquejables, on un perseguit d’una justícia, simplement s’havia de limitar a viatjar a una altra jurisdicció per tal de no ser perseguit⁴⁶.

Arribats al segle XIV, els problemes econòmics de la monarquia, especialment en la segona meitat del segle, dificulten l’expansió del poder centralitzador reial i prosperarà, doncs, la descentralització baronial. És més, veurem com el Patrimoni Reial patirà un seguit d’alineacions que el reduiran i l’afebliran⁴⁷.

⁴⁴ Sabaté, F. (1997) *El territori de la Catalunya medieval*, Rafael Dalmau Edicions, Barcelona, p. 260

⁴⁵ Sabaté F. (2007) “La pena de muerte en la Cataluña bajomedieval”, *Clio & Crimen*, N° 4, pp. 117-276, p. 124

⁴⁶ Sabaté F. (2007) “La pena de...pp. 117-276, p. 255

⁴⁷ Sabaté, F. (1997) *El territori...*p. 227

3-L'imperi, la jurisdicció i la senyoria jurisdiccional

Hom ha pogut contemplar com evolucionà l'ordre polític al llarg de l'alta edat mitjana, i especialment, el procés que hem volgut plasmar: la privatització de la justícia. Ara -arribats al segle XIV- són individus i/o corporacions qui exerciran les tasques jurisdiccionals privadament en el seus dominis.

A la baixa edat mitjana el garbuix jurisdiccional era tal que va condicionar en gran mesura l'exercici del poder en aquells segles. Principalment tres poders -municipal, baronial i reial- lliuraren un intens combat per esdevenir l'actor protagonista en l'execució jurisdiccional del país⁴⁸, això contribuí a la fragmentació i, especialment, a la confusió legal. Com a conseqüència d'aquesta situació, actualment ens trobem endinsats en un dens mar de boires on se'ns fa molt difícil ubicar-nos. Certament, però, la descrita confusió ja es vivia en l'època, i són múltiples, com veurem, els juristes que intentaren definir i estandarditzar per tot el país, conceptes jurídics com la jurisdicció i l'imperi. Cal recordar, en aquest sentit, que la irrupció de la practica jurídica romanista va contribuir a assentar les bases per aquesta progressiva regulació de la tasca jurisdiccional.

3.1-Marc legal dels segles XIV i XV

Ja s'ha apuntat que els barons del segle XIV, ja gaudien dels plens poders per executar la justícia privadament en els seus termes. Però com ho feien aquests barons? Sota quin ordre jurídic quedava regulada tota aquesta tasca jurisdiccional?

Mª Assumpció Zapata, en el seu treball sobre la Baronia Desbosch, identificà bàsicament quatre aspectes sobre el dret baixmedieval, això és: consuetud, pactisme, recepció del dret romà i feudalitat. Ella, doncs, contempla quatre grans fonts que emetien dret en aquells moments⁴⁹.

Un altre autor que ens ha ofert una interessant síntesi sobre els drets que convergien en el moment d'executar la justícia és Pau Castell, que ens enuncia:

⁴⁸ En aquest sentit, hem de considerar que dins el poder baronial tenien cabuda, tant el mateix rei, com els diferents comuns municipals, poders eclesiàstics, entre tants altres que podien ser titulars jurisdiccionals. En la següent obra es pot contemplar com diferents senyors exercien l'alta justícia. Sabaté F. (2007) "La pena de...pp. 117-276

⁴⁹ Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions locals en el pas de l'edat mitjana a l'edat moderna*, Caixa d'Estalvis Laietana, Barcelona, pp. 37-40

“Els tribunals seglars de Catalunya, tant reials com senyorials, es regiren en època baix-medieval i moderna per l'anomenat dret comú (*ius commune*) i pels furs o lleis de la terra, de caràcter paccionat. A banda d'aquests, cal destacar també l'existència del costum particular, que podia donar origen a un privilegi o règim especial derogatori del comú. Aquestes costums, de caràcter local i consuetudinari, eren en ocasions ratificades per escrit en forma d'estatuts, ordinacions o privilegis específics d'un determinat domini jurisdiccional.”⁵⁰

Però sense cap mena de dubte, si hi ha un autor que ha dedicat especials esforços a comprendre quin marc legal hi havia en aquest moment, aquest és Víctor Ferro.

Víctor Ferro detectà que Catalunya es regí sempre per lleis paccionades, car la relació de subordinació entre un Príncep i els seus vassalls sempre havia de ser volguda per les dues parts. D'aquest “pacte” en sorgia el marc legislatiu⁵¹. L'altre gran camí de creació legal, i sempre dins d'aquesta subordinació, era la “repetició conscient d'unes mateixes solucions davant d'iguals circumstàncies, és a dir, el costum”⁵². Per altra banda, el dret comú -ens mostra Víctor Ferro- era la norma universal i res el podia contradir, formant, doncs, l'arquitectura arbitrària general del dret català. Finalment, en aquest sentit -argumenta Ferro- el dret natural -entès, aquest, com un objecte percebut per la raó natural- era concretat com “la font formal de les normes més generals contingudes en el dret natural secundari -el romà i el canònic-”⁵³, o sigui, el dret comú. Aquesta, doncs, és la jerarquia legal captada per l'autor.

Hom ha pogut contemplar com mínimament s'ha intentat comprendre quin era el marc legal a la Catalunya baixmedieval. Un marc legal que era essencial per fer funcionar els tribunals senyorials, però alhora, el xoc de forces i poders, senyalat anteriorment, el feien molt difícil de concretar i sistematitzar.

Tal com hem mostrat, una de les principals fonts del dret era el costum. Bé, primerament hom ha de tenir clar que el període medieval es caracteritzà per la falta d'un dret sistemàtic i estandarditzat. Amb la Revolució Feudal, i la progressiva degradació de les institucions judicials imperials i comtals, hi hagué una dissolució de la normativa

⁵⁰ Castell, P. (2013) Orígens i evolució...p. 197

⁵¹ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català*...p. 291

⁵² Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català*...p. 292

⁵³ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català*...p. 292

jurídica visigòtica que tan havia ordenat les vides de les gentes altmedievals a Catalunya. Això provocà en certa manera que el dret consuetudinari en forma de costum o consuetud imperes arreu. És en aquest moment, doncs, on el costum és elevat a llei i serà un dels puntals de l'ordenament jurídic fins a l'adveniment del liberalisme en el segle XIX. Per tant, la importància d'aquesta font de dret queda plenament mostrada. El costum, com a tal, el generava la comunitat i distava en gran mesura d'un indret a un altre⁵⁴. El costum és definit per Mª Teresa Llobard com:

“El costum és una manera de fer, d'obrar, establerta per un llarg ús. Consuetud, vol dir exactament el mateix; així, quan parlem de dret consuetudinari ens referim a aquell que es funda en el costum”⁵⁵.

Mª Assumpció Zapata no dista massa del que s'ha dit anteriorment, simplement ens recorda que els costums o usos de Barcelona -donat el paper històric del comtat de Barcelona com a entitat aglutinadora de bona part del Principat- gaudien de més importància que els de la resta del país, i per tant, els *Usatges de Barcelona* eren d'obligat compliment en tot el territori⁵⁶.

Víctor Ferro, per la seva banda, afegeix sobre els costums que seria un greu error exaltar-ne massa el seu paper, puix que a Catalunya, a diferència del nord de França o Anglaterra, aquests no tenien tant pes, de fet, sentència que Catalunya no és pas un país de dret consuetudinari⁵⁷. Si que és veritat, però, que Ferro comenta que el costum era la

⁵⁴ És per això que es fa plenament necessari per entendre la dinàmica general, que es donin a conèixer els corpus d'aquests costums locals. Certament alguns s'han editat, però no la quantitat que es voldria. També hem de tenir present, que no tots es van arribar a redactar (en aquest sentit hem de tenir clar, que la plasmació per escrit dels costums representava, precisament, una contradicció, puix que els costums eren dret consuetudinari i, per tant, en el moment en que queden fixats per escrit, es sistematitzen), i molts altres, van ser destruïts al segle XIX amb l'arribada del liberalisme i la fi dels antics sistemes autoreguladors de les comunitats rurals. Alguns costums treballats i/o editats, sense la voluntat de ser exhaustius; Llobard, M. T. (1985) “Aportació a la història d'Orta (IV). Les “consuetuds” d'Orta”. *Butlletí Del Centre d'Estudis de la Terra Alta*, N° 9-10, pp. 12-13; Font Rius J. M. (1992) *Els Usos i Costums de Tàrraga: edició commemorativa del 750 aniversari dels Usos i Costums de Tàrraga: 1242-1992*, Museu Comarcal de l'Urgell, Tàrraga; Valls Taberner, F. (cord) (1992) *Els costums de Miravet*, Universidad de Malaga, Malaga; Valls Taberner, F. (cord) (1992) *Els costums de Perpinyà*, Universidad de Malaga, Malaga; D.D.A.A. (1997) *VII Centenari dels Costums d'Orta : 1296-1996 : actes de les jornades d'estudi, Orta, 25, 26 i 27 d'octubre de 1996*, Ajuntament d'Horta de Sant Joan, Horta de Sant Joan; Padilla Lapuente, J. I. (1999) *L'Esperit d'Àneu: llibre dels costums i ordinacions de les valls d'Àneu*, Consell Cultural de les Valls d'Àneu, Esterrri d'Àneu; Cobos Fajado, A. (cord) (2001) *Costums de Girona, de Tomàs de Mieres*, CCG Editors, Girona; Serrano Daura, J. (2001) “Els costums de Flix, una baronia de Barcelona”, *Barcelona; quaderns d'història*, N° 5, pp. 87-102; Montagut, T. & Serrano Daura, J. (cord) (2002) *Jornades d'Estudi sobre els Costums de la Baillia de Miravet*, Consell Comarcal de la Terra Alta, Tarragona; Cantarell, E. & Comas, M. & Muntaner, C. (eds.) (2011) *El Llibre de la Baronia d'Eramprunyà*, Pagés Edicions, Lleida, pp. 218-232

⁵⁵ Llobard, M. T. (1985) “Aportació a la història d'Orta (IV). Les “consuetuds” d'Orta”. *Butlletí Del Centre d'Estudis de la Terra Alta*, N° 9-10, pp. 12-13

⁵⁶ Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions...*p. 37

⁵⁷ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 310

“base material de tot el sistema jurídic del Principat”⁵⁸. O sigui, allò que era costum, acabava impregnant la creativitat legislativa dels altres òrgans productors de normativa legal. Víctor Ferro també ressalta que la consuetud no era democràtica -en el sentit actual del terme-, car no venia donada pel consens -*pactisme*- i, per tant, podia generar que “les normes consuetudinàries feien lícit el que altrament fóra il·lícit, donaven jurisdicció a qui altrament no la tindria i excusaven de qualsevol culpa”⁵⁹, puix que el costum era reconegut com a font formal de dret, gaudint de la mateixa força que una altra llei promulgada⁶⁰.

Si contemplem el *pactisme*, hom ha de comprendre, tal com s’ha esmentat, que era una de les grans eines productores de legislació a la Catalunya baixmedieval i bona part de la moderna. Mª Assumpció Zapata argumenta que la necessitat econòmica del monarca per tirar endavant les seves empreses quedava resolta quan aquest es reunia amb els diferents estaments del regne i acordava ajuts econòmics -el *donatiu* detectat per Ferro⁶¹-, a canvi de promulgar lleis que afavorissin aquests dits estaments. Aquest paccionament és un tret característic de Catalunya, i no es troba amb tanta força a la resta dels regnes peninsulars⁶². Això es traduïa amb uns barons molt forts i amb una monarquia relativament feble. Això mateix conduí -també- a situacions com la del rei Pere el Cerimoniós que, segons Zapata, es mostrà diverses vegades a favor de substituir el règim tradicional, per *la costum d’Espanya* -entenem de Castella-, car atorgava més poder al monarca⁶³.

Per entendre aquest marc legislatiu derivat del *pactisme* en corts, hom ha de tenir present la institució de les Corts (legislatives). Hi havia tres tipus de lleis generals que s’aprovaven en corts. En aquest sentit, tant Pons Guri, com Víctor Ferro, n’han extret les mateixes conclusions. Primerament les *constitutiones*; són aquelles lleis dictades pel rei en Cort, amb el consentiment i aprovació d’aquesta. O sigui, les constitucions emanaven del sobirà, però abans de ser aprovades havien de passar pel consens de la cort⁶⁴. En segon lloc, les *capitula curiae*; enteses com a lleis emanades dels estaments i consensuades amb

⁵⁸ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català*...p. 310

⁵⁹ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català*...p. 311

⁶⁰ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català*...p. 311

⁶¹ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català*...p. 232

⁶² Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions*...pp. 38

⁶³ Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions*...pp. 38

⁶⁴ Pons Guri, J. M. (1989) “Constitucions de Catalunya” dins a Pons Guri, J.M., *Recull d’Estudis d’Història Jurídica Catalana*, Vol. III, Fundació Noguera, Barcelona, pp. 55-76

la cort. I, finalment, les *acta curiae*: aquestes normatives emanaven del mateix esdevenir de la cort. Per concloure, sobre aquesta qüestió, Pons Guri remarca que les *constitutiones* gaudien de preeminència sobre la resta de normatives, i de fet, moltes vegades s'encaminaven per anul·lar el costum local dels llocs⁶⁵.

Hem dit, anteriorment, que el dret comú era l'arquitectura general de tota llei del país. La redescoberta del Dret Romà va fer modificar en certa manera la concepció de la societat. Nasqueren, com és sabut, noves institucions, tals, com la notarial⁶⁶, que articulà totes les relacions economicojurídiques fins a les portes del segle XX. Era el dret comú, la suma, com és sabut, del dret romà, el canònic, i amb notables afegitons coetanis de tipologia consuetudinària, els que formaren aquest nou marc legal que impregnà la cultura jurídica del moment. Una cultura, que, també s'ha de dir, acabaria per fer emergir, no solament el poder reial, sinó també el poder municipal⁶⁷, que contribuiria al xoc de poders comentat anteriorment.

Finalment, queda contemplar un element que no ha sigut massa treballat, la feudalitat. Darrera del que avui anomenem dret feudal, des del nostre punt de vista, s'hi amaga un conjunt de normatives que fan difícils de convertir en objecte d'estudi. Podríem escriure, tal com ho fa Zapata, que aquest conjunt de normatives neixen arran dels pactes entre litigants o *convenientae*, que eren pactes escrits entre aristòcrates enfrontats. Hem de recordar que en els primers compassos del feudalisme proliferaren els duels entre aristòcrates, i per resoldre els seus conflictes feien aquest tipus de pactes. Aquests acords escrits juntament amb elements del dret consuetudinari, formen, segons Zapata, el dret feudal⁶⁸. Aquest dret, és el que regula les relacions entre els senyors i els seus vassalls també. Això ho hem d'interpretar dins les lògiques del paccionament identificades per Ferro, car per aconseguir-ho calia el consens de la comunitat⁶⁹.

Pons Guri, per la seva banda, no fa servir mai el concepte “dret feudal”, però si que identifica una legislació produïda pels senyors jurisdiccionals per regular les

⁶⁵ Pons Guri, J. M. (1989) “Constitucions...pp. 55-76

⁶⁶ Sobre la relació entre l'arribada del Dret Roma i el naixement de la institució notarial a Catalunya; Piñol, D. (2000) *El Notariat públic al Camp de Tarragona: història, activitat, escriptura i societat (segles XIII-XIV)*, Fundació Noguera, Barcelona; i Duran Cañameras, F. (1955) “Notas para la historia del notariado catalán”, *Estudios históricos y documentos de los Archivos de Protocolos*, Nº 3, pp. 71-207

⁶⁷ Veure, Font Rius, J. M. (1945) “Orígenes del régimen municipal de Cataluña”, *Anuario de historia del derecho español*, Nº 16, pp. 389-529

⁶⁸ Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions...*pp. 39

⁶⁹ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 291

comunitats sota el seu domini, que podríem situar dins l'àmbit d'un dret privat⁷⁰. L'autor comenta que els barons mai empraren el concepte llei, car aquest corresponia al rei i a les corts, això sí, les normes dels senyors tenien el mateix pes que qualsevol altra llei promulgada. Aquestes normes rebien principalment dos noms; privilegis -quan es concedia a una vila o lloc una carta pobla- i ordinacions -les regulacions emanades del senyor per tal de regular la comunitat, mai podien contradir el dret comú, els *Usatges* i les lleis produïdes en corts-⁷¹. Ambdues normatives, clar està, quedaven imbuïdes de la consuetud.

Per concloure, escriure, que en aquest apartat de marc jurídic és on hem mostrat les diferents fonts que conformen el que avui anomenem com a dret català medieval. Però hem de constatar, que hi havia mecanismes que podien provocar l'anul·lació de tot això dibuixat. Pau Castell detectà que, quan un senyor volia procedir arbitràriament en una determinada circumstància, podia -juntament amb el consentiment dels caps de casa d'una comunitat- renunciar a tot dret possible, el que la documentació de l'època anomenava *desaforament*, o sigui, buidar a un individu o alguna determinada acció de tots els seus drets. Aquesta pràctica fou relativament habitual en el moment d'incoar processos de bruixeria, car jutjar aquest tipus de delictes trenca qualsevol lògica legal, tant actualment, com ja en aquell moment. És per això que calia, en certa manera, suspendre el marc legal per poder actuar contra la persona acusada⁷².

3.2-Els drets jurisdiccionals

Ara procedirem a contemplar com aquest marc legal comentat es traduïa en l'organització jurisdiccional, que ja enunciem que és tot molt difús, car en l'actualitat hi ha diversos historiadors que han intentat treure l'entrellat de tot plegat, sense, però, poder -de moment- crear un esquema bàsic. Abans d'entrar pròpiament en el debat historiogràfic, s'han de tenir clares, però, una sèrie de claus. Hom entén la jurisdicció com: "el poder o legítima autoritat per governar i posar en execució les lleis, declarant i aplicant el dret". I per imperi, "la facultat d'usar la coacció i la coerció per fer respectar

⁷⁰ Veure, Pons Guri, J. M. (2006) "La potestas, el merum i el mixtum imperium" dins a Pons Guri, J. M. (2006) *Recull d'estudis d'història jurídica catalana; Volum IV*, Fundació Noguera, Barcelona, pp. 133-142

⁷¹ Pons Guri, J. M. (2006) "La potestas....pp. 133-142

⁷² Castell. P. (2013) *Orígens i evolució...*p. 198

les lleis i complir les decisions de l'autoritat''⁷³. Aquesta magnífica definició oferta per diversos autors com Mª Teresa Ferrer Mallol, així com Valentí Gual, en la seva respectiva obra creiem que deixa poques possibilitats al dubte.

L'imperi i la jurisdicció són els elements més bàsics i essencials per entendre l'exercí de la justícia, car ens defineixen el seu àmbit d'aplicació i d'implementació.

En el moment de contemplar què s'ha escrit sobre la gradació de la jurisdicció i l'imperi hom contemplarà que certament hi ha un consens unànime en entendre una jurisdicció civil i una jurisdicció criminal, així com un mixt imperi i un mer imperi. És el què deriva en una divisió que hom coneix com la baixa justícia i l'alta justícia. De tota manera, a aquesta realitat mostrada, es fa difícil no trobar-li matisos importants, sobretot quan es vol aplicar als segles treballats. Víctor Ferro ens recorda que no és fins a una decisió de la Reial Audiència de 1553 quan es va fer clara la divisió entre una baixa justícia -mixt imperi- i una alta justícia -mer imperi-⁷⁴.

El dèficit d'estudis dedicats a comprendre la concepció que es tenia de la jurisdicció i l'imperi en els segles medievals resulta ser un escull en el moment d'apropar-nos a l'objecte d'estudi. També cal dir, com ja s'ha comentat, que alguns autors no ajuden a desfer la confusió⁷⁵. Certament, però, gaudim d'un excel·lent estat de la qüestió que ens marca el camí per situar i entendre les diferents reflexions que es van escriure entorn a la jurisdicció i l'imperi en època baixmedieval. Abans d'això, però, és d'obligat compliment observar l'estudi que en va fer Mª Teresa Ferrer Mallol, car ella fou la primera autora en aventurar-se a comprendre aquesta gradació jurisdiccional, especialment al segle XIV.

Mª Teresa Ferrer Mallol l'any 1971 va fer -com dèiem- el primer intent remarcable d'observar com s'articulaven els drets jurisdiccional a la Catalunya del segle XIV⁷⁶. L'autora, primer de tot, va observar la clara divisió que hi havia entre una jurisdicció criminal i una de civil, apropant-se certament, a la concepció contemporània de la justícia penal i la justícia civil. Per a Ferrer Mallol la jurisdicció civil era "la facultat sancionadora

⁷³ Ferrer Mallol, M. T. (1971) "El patrimoni reial i la recuperació dels senyorijs jurisdiccional en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV", *Anuario de Estudios Medievales*, N° 7, pp. 351-491, p. 359; i Gual, V. (2011) *L'Exercici de la Justícia Eclesiàstica; Poblet, segles XV-XVII*, Rafael Dalmau, Barcelona, p. 7

⁷⁴ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...* pp. 139-140

⁷⁵ En aquest sentit volem ressaltar el cas de Serra Vilaró, J. (1989) *Les Baronies de Pinós i Mataplana; investigació dels seus arxius: Llibre II; Institucions Socials*, Centre d'Estudis Baganesos, Bagà p. 12. En aquest treball l'autor en un determinat moment diu; "La jurisdicció civil i la jurisdicció criminal eren conegudes, respectivament amb els noms de mer i mixt imperi...". Amb aquesta sentència Serra Vilaró, mostra el seu desconeixement cap els drets d'exercici jurisdiccional, car una cosa era la jurisdicció, i l'altre l'imperi, ambdós elements, no s'han de confondre.

⁷⁶ Ferrer Mallol, M. T. (1971) "El patrimoni reial...", pp. 360-361

del mixt imperi”. Això es traduïa en que el titular d’aquesta jurisdicció tenia la capacitat de jutjar totes les causes civils, així com donar tutors i curadors als menors d’edat i incapacitats, als béns d’absents i béns vacants, fer emancipacions de majors de 7 anys, autoritzar les alineacions de béns dels incapacitats -sempre i quan no excedís la xifra de 300 lliures-, i autoritzar la reunió del comú. A més, facultava per nomenar un regutzell d’oficials, aquests són, batlle, saig i escrivà -no diu res, però, de constituir una cort on exercir tal potestat i jurisdicció-. També esmenta que aquest grau de jurisdicció facultava per controlar l’ordre públic, perseguir i empresonar malfactors, convocant “per això els veïns”⁷⁷ -sense especificar, però, si a toc de sometent o sacramental- i finalment, Ferrer i Mallol, exposà que també permetia fer crides i imposar bans. Aquesta jurisdicció civil dibuixada per Ferrer Mallol, segons ens deia ella, podia tenir una gradació de 3 graus: l’alta, la baixa i la mínima jurisdicció civil. La delimitació es feia en funció del litigi jutjat. Com a exemple ens comentava, que la mínima jurisdicció no podia jutjar causes on els béns disputats escandissin a una xifra superior als 5 sous.

Per altra banda, la jurisdicció criminal restava delimitada de manera similar a la jurisdicció civil. A la baixa jurisdicció criminal pertocava solament l’actuació contra els lladres. L’alta jurisdicció criminal -identificada per Ferrer Mallol, com la facultat sancionadora del mer imperi- és la que facultava per actuar en els delictes greus i com a conseqüència, imposar penes com el desterrament, la mutilació de membres i la mort. Una de les primeres accions que es duïen a terme quan hom obtenia l’alta justícia era erigir forques, costells i pals. Finalment, en aquest sentit, ens diu que hi havia una sèrie de delictes -lesa majestat, falsificació de moneda, assaltament de camins i heretgia- que romanien sempre sota potestat del monarca, i no podien ser delegats a autoritats externes⁷⁸.

Amb tot, però, l’autora ens postula que la línia de separació dels dos nivells d’imperi -i per tant, també de jurisdicció-, roman difusa i es fa difícil tenir clar quina potestat atorgava cada imperi. Recordem aquí que cada senyoria gaudia d’un funcionament diferent⁷⁹.

Ferrer Mallol el 1971 ens oferí una primeríssima reflexió entorn a aquesta gradació de la jurisdicció i l’imperi. En la posterior dècada, als anys 80, dos autors, Pons

⁷⁷ Ferrer Mallol, M. T. (1971) “El patrimoni reial...”, pp. 360-361

⁷⁸ Ferrer Mallol, M. T. (1971) “El patrimoni reial...”, pp. 360-361

⁷⁹ Ferrer Mallol, M. T. (1971) “El patrimoni reial...”, pp. 351-491

Guri i Coral Cuadrada, van elaborar dos treballs que esdevenen essencials per tal d'entendre el fenomen, puix que foren les primeres reflexions que tenien el mer i mixt imperi com eix vertebrador de l'estudi.

Pons Guri en “La *potestas*, el *merum* i el *mixtum imperium*”⁸⁰ -ponència originalment llegida en el I Congrés d'Ordinacions Locals i Baronials, a Valls-Santes Creus en l'any 1985-, construeix un interessant estat de la qüestió a través dels treballs de diferents juristes catalans medievals i moderns, sobre els conceptes “jurisdicció” i “imperi”. Primer de tot ens parla sobre la jurisdicció, ens relata, que la jurisdicció portava lligada la facultat de dictar la normativa jurídica en el terme on la dita jurisdicció responia. Més concretament -ens esmenta- que Tomàs Mieres, jurista d'inicis del segle XV, argumentava que la jurisdicció portava aparellada la coerció, o sigui, “el dret d'establir normes obligatòries”⁸¹. Pons Guri, detecta també, que el grau de potestat jurisdiccional del titular d'una jurisdicció venia graduat en funció de l'*imperium* del qual disposava. L'*imperium* -o imperi- els juristes dels segles XIII i XIV -especialment a través del recent redescobert Dret Romà, dels textos de Javolè i Ulpià, i les glosses que acompanyaven els dits textos- el dividien entre un mer imperi i un mixt imperi⁸². El fixament definitiu de la nomenclatura arribaria amb les Corts de Barcelona de 1283. Certament, però, el fixament de la nomenclatura no va suposar pas el fixament de les atribucions de cada grau d'imperi. Si bé Pons Guri no ens esmenta quan fou la fixació definitiva, hem de pensar que tal com esmentava Víctor Ferro, la separació arribaria amb una decisió de l'Audiència de 1553.⁸³ Pons Guri si que explica, però, que la totalitat dels juristes de l'època baixmedieval identificaven el mer imperi, el qual permetia executar un grau superior de justícia que el mixt imperi, però cada jurista en feia una lectura diferent, fixant la separació en un punt o en un altre⁸⁴.

⁸⁰ Pons Guri, J. M. (2006) “La *potestas*, el *merum* i el *mixtum imperium*” dins a Pons Guri, J. M. (2006) *Recull d'estudis d'història jurídica catalana; Volum IV*, Fundació Noguera, Barcelona, pp. 133-142

⁸¹ Pons Guri, J. M. (2006) “La *potestas*....”

⁸² Pons Guri, J. M. (2006) “La *potestas*...”

⁸³ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català*...pp. 139-140

⁸⁴ En aquest sentit Pons Guri ens diu; “Hom no pot establir amb seguretat l'abast en diner o valor límit de cada una d'aquestes modalitats de l'imperi. Àdhuc pel que fa als robatoris, unes vegades veurem fixada la frontera entre el mer i mixt imperi en el valor de cinc sous i altres en deu sous i, en matèria civil, generalment la quantitat màxima del mixt imperi és de cinquanta sous segons Tomàs de Mieres, el qual, això no obstant fixa en el seu *Apparatus* i *Constitucions de Catalunya* tres graus d'aquest mer imperi civil: el màxim abasta un valor de tres-cents diners d'or en amunt, el mitjà des de cent diners d'or sense arribar a tres-cents, i l'ímfim, menys de cent”. Pons Guri, J. M. (2006) “La *potestas*.....pp. 133-142

Un altre consens que identifica Pons Guri és que la pràctica totalitat dels juristes del segle XIV⁸⁵ entenien que el mer imperi facultava al seu titular a aplicar la pena de mort, mutilació de membres, desterrament, fustigació, entre altres penes dures. Com a tal, s'aixecava forca i costell. Amb tot, però, l'acusat -segons Pons Guri i els juristes llegits per ell- podia recórrer a instàncies superiors⁸⁶. Pel que fa als delictes que es podien jutjar, Pons Guri identifica els crims més greus i els crims públics, o sigui: lesa majestat, falsa moneda, adulteri, bausia, homicidi, parricidi, apropiació indeguda de diner públic, falsificació o ocultació de testament, violència amb armes, comprar o vendre vegueries -així com batllies o altres oficis públics per diner-, robatori en camins, furts comesos per hostalers [-així com caps de naus, nauzers i mariners-], trencar sepulcres, donar suport i hospitalitat a bandejats⁸⁷, robatori de bestiar gros, destrucció de mercaderies, modificació i mutació de termes castrals, parroquials i vilatans sense autorització de l'autoritat competent, adulterar moneda, falsificar mesures, mutilació de membres i extirpar el seny, vessament de sang i cops i bufetades⁸⁸.

Veiem com Pons Guri, ens fa una extensa llista de possibles delictes que eren facultat del mer imperi

El mixt imperi, en canvi, estava destinat a jutjar les causes civils, nomenar tutors i curadors, gestionar els béns de menors i incapacitats i en general la “coerció civil en reclamacions patrimonials i dineràries”⁸⁹. Així com rebre fermes de dret i actuar en petites baralles -encara que sigui amb exhibició d'armes-. De la mateixa manera que identificava Ferrer Mallol, Pons Guri, detecta que els juristes feien una gradació del mixt imperi, en un atorgament d'una jurisdicció simple que servia per jutjar petites causes civils entre persones privades així com exercir una “mòdica coerció”, cosa que permetia fer petites ordinacions “sobre coses elementals de bon govern, netedat i torns de rega”.⁹⁰

Coral Cuadrada, per la seva banda, l'any 1989 ens ofería un interessant treball que pretenia aprofundir en entendre la concepció que es tenia sobre el mer i mixt imperi en

⁸⁵ Els juristes són: Guillem Domenge el Vell, Jaume des Monell, Dalmau Corona de Girona, Guerau de Calvet, Bernat de Calders i Jaume de Vallseca. Pons Guri, J. M. (2006) “La potestas... pp. 133-142

⁸⁶ Pons Guri, J. M. (2006) “La potestas... Ens sembla curiosa aquesta afirmació, car segons Olivares, no fou fins a la Sentència Arbitral de Guadalupe, quan els individus podien recorre a tribunals superiors, tals com la Reial Audiència; Olivares, J. (1998) *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès Editors, Lleida, p. 263

⁸⁷ L'acció de bandejar l'hem d'entendre com; expulsar algú de la comunitat i ningú el pot ni ajudar ni socórrer. Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció a Sabadell a la Baixa Edat Mitjana*, Biblioteca d'Història Rural, Girona, pp. 84-86

⁸⁸ Pons Guri, J. M. (2006) “La potestas...”

⁸⁹ Pons Guri, J. M. (2006) “La potestas...”

⁹⁰ Pons Guri, J. M. (2006) “La potestas...”

època baixmedieval catalana, especialment al segle XIV⁹¹. S'ha de dir, però, que les conclusions obtingudes són francament similars a les aportades per Pons Guri.

Mª Assumpció Zapata és una altra autora indispensable, si volem entendre el funcionament d'una jurisdicció senyorial en època baixmedieval⁹². L'autora intentà capturar una imatge del funcionament d'una senyoria jurisdiccional en el transit entre l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna, en aquest cas, la Baronia Desbosch del Maresme. Per tant, tenim l'estudi concret d'una senyoria concreta, quelcom important, si tenim en compte la gran diversitat de funcionaments institucionals. La gradació jurisdiccional i d'imperi detectada per l'autora, no dista massa de les que ja hem vist, si bé Zapata es mostra més simplista i esquemàtica. Ella identifica un mixt i un mer imperi. Segons ella el mixt imperi era un poder limitat a jutjar i gestionar causes civils, contencioses, criminals menors i governatives. Per altra banda, el mer imperi atorgava la plenitud de la jurisdicció i afectava a les causes on es pogués aplicar la pena de mort, el desterrament, la mutilació de membres, l'espoliació, entre altres.

Un altre autor que ha sigut especialment prolífic en aquesta matèria, tal com s'ha dit, és Valentí Gual. Són molts els treballs escrits pel rocafortí dedicats a l'estudi de l'exercici judicial del Monestir de Poblet⁹³. En tots aquests treballs Gual identifica, també, una gradació jurisdiccional i d'imperi. Ell -en primer terme- observa una jurisdicció civil simple, dita també "civilíssima", que permetia al titular imposar multes fins a 5 sous, empires i jutjar petits litigis. En segon terme tenim el "mixt imperi", que permetia executar la jurisdicció civil simple anterior i l'ampliava amb diverses facultats. De fet, ambdós units representen per Gual el "civil ple". Qui gaudia d'aquest nivell jurisdiccional podia constituir un tribunal propi -amb tots els seus oficials, això és, escrivà, batlle, jutge, saig, nunci, corredor,- per jutjar litigis on el valor dels béns disputats no escandís a la xifra de 6000 sous. També incloïa els actes de la jurisdicció voluntària -com emancipacions de menors, nomenament de tutors i curadors i encants públics-. Així com el dret a jutjar delictes lleus -furt de menys de 200 sous, injúries, lesions menors, baralles,

⁹¹ Cuadrada, C. (1989) "Sobre el mer i mixt imperi als senyories feudals de la Catalunya Vella (segle XIV), *Mayurca*, Vol. 22 N° 1, pp. 177-212

⁹² Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions...*

⁹³ Gual, V. (2018) "Justícia dels senyors eclesiàstics en època moderna. Poblet.", dins a D.D.A.A. *Les minories socials i la justícia. Època medieval i moderna*, Silva Editorial, Tarragona; Gual, V. (2011) *L'Exercici de la Justícia Eclesiàstica; Poblet, segles XV-XVII*, Rafael Dalmau, Barcelona; Gual, V. (2007) *Poblet, senyor feudal: La documentació de l'Arxiu de Poblet*, Cossetània Edicions, Valls; Gual, V. (2003) *Justícia i terra. La documentació de l'Arxiu de Poblet (Armari II)*, Cossetània Edicions, Vall.; Gual, V. (1993) "L'Administració de la Justícia Senyorial, els Llibres de Cort", *Pedralbes: Revista d'història moderna*, N° 13, pp. 289-296

.....- i aplicar penes fins als assots i posar al costell. També permetia concedir tot tipus de llicències, des d'executar algun tipus d'obra, concedir guiatge, o el permís de reunió a l'assemblea de la universitat⁹⁴.

El mer imperi o alta justícia identificada per V. Gual comprenia tots els delictes en els quals es podia aplicar la pena de mort, mutilació de membres, desterrament i reclusió perpètua. Aquí hi tenen cabuda les lesions greus, els furts de més de 200 sous comesos amb violència, entre d'altres. El possessor d'aquest grau d'imperi tenia la potestat d'aixecar forca i costell.

Finalment, ens queda recordar, que recentment Aquilino Iglesias ha editat i publicat un document que roman a l'Escorial, que versa sobre la presència de les dues esferes de jurisdicció i imperi⁹⁵. Sense aportar, però, masses elements al debat al nostre parer.

Com veiem, i per fer convergir tot un seguit de posicions no massa distants entre elles, hom gaudeix d'un relatiu consens pel que fa a l'existència d'un mer imperi i d'un mixt imperi, així com una jurisdicció criminal i una de civil en època baixmedieval, si bé les atribucions que consten en cada una d'aquestes esferes, varia.

Per una banda, doncs, tenim el mixt imperi que és el que permetia al titular constituir un tribunal propi, una cort. I a través d'aquesta, jutjar i imposar càstigs lleus per delictes com petits furts de menys de 200 sous i baralles de sang. A part, capacitava al titular per jutjar petits litigis. El mixt imperi també era l'encarregat de donar tutors i curadors als menors d'edat desemparats, als béns d'absents i béns vacants; decretar mesures de policia i d'ordre públic; perseguir i empresonar malfactors; i concedir tot tipus de llicències, des d'executar algun tipus d'obra, concedir guiatge, o el permís de reunió de l'assemblea de la universitat .

Per altra banda, el titular del mer imperi -o alta justícia- era el capacitat per exercir la justícia penal en delictes greus. Aquest imperi era el que permetia, com hem dit, jutjar delictes greus i aplicar la pena capital, mutilar membres i imposar el desterrament⁹⁶. A

⁹⁴ Gual, V. (2011) *L'Exercici de la Justícia Eclesiàstica; Poblet, segles XV-XVII*, Rafael Dalmau, Barcelona, p. 8

⁹⁵ Iglesias, A. (2010) "Et merum imperium et mixtum et bassa jurisdictiones sunt species jurisdictionis diverse" *Cuadernos de Historia del Derecho*, Extra 2, pp. 239-253

⁹⁶ Ferrer Mallol, M. T. (1971) "El patrimoni reial i la...pp. 360-361

qui li corresponia exercir-la, tenia el dret d'aixecar forca i costell⁹⁷. El mer imperi hem de recordar que també facultava per jutjar litigis on el valor dels béns disputats ascendís a una xifra superior als 6000 sous; i els furts amb violència i, on el robatori ascendís a més de 200 sous, eren també competència d'aquesta justícia jutjar-los⁹⁸.

3.3-La senyoria jurisdiccional i els seus titulars

Hem pogut observar, doncs, que no hi havia una sola tipologia de jurisdicció i imperi, sinó dues que cobrien diferents àmbits d'actuació. Però qui ostentava la titularitat d'aquestes jurisdiccions? Bé, com ja hem pogut endevinar en alguna ocasió anterior, podia ser tant el rei, com nobles, autoritats eclesiàstiques, comuns i, fins i tot, burgesos urbans. En aquest sentit s'ha de tenir clara aquesta màxima recordada per Víctor Ferro: "El rei no tenia el poder de jutjar a un lloc, una vila o una ciutat perquè era Rei, sinó perquè n'era senyor jurisdiccional,..."⁹⁹. La jurisdicció, doncs, era un bé patrimonial i, per tant, era objecte de compra-venda, donació o permuta¹⁰⁰, tal com encertadament va sentenciar Zapata. Hom ha de tenir present que en aquest context feudal, no existia un estat que executés les funcions públiques i judicials, o almenys l'estat i/o monarquia -en el cas català- no era suficientment valent/valenta per aconseguir-ho¹⁰¹, com ja hem vist.

⁹⁷ En aquest sentit, volem escriure, que més enllà de la pura funció punitiva que tenien la forca i el costell, l'aureòla de simbolisme que els envoltava era molt important. La forca era un clar símbol repressiu, puix que era observada com la directa autoritat del senyor. Això ha estat bonament treballar a: Sabaté F. (2007) "La pena de muerte...pp. 117-276. Ens sembla paradigmàtic citar un fet ocorregut al segle XIV en la zona berguedana. L'any 1370 el rei Joan I d'Aragó, davant la preocupant situació de les finances reials, decidí vendre molts béns i drets que li eren propis, entre aquests, els que feien referència a la jurisdicció del Castell de Peguera. Aquesta fou comprada per Ramon de Peguera, que passà a ser el senyor jurisdiccional del terme. El 27 d'octubre del present any, el comprador en prengué possessió tot fent un acte cerimonial certament interessant, en el cas de Cercs -un dels llogarets del dit terme del Castell de Peguera- Josep Busquets ens el relata així: "el porter reial [en representació del rei] va donar a Bernat de Santa Eulàlia [habitant i representant de Cercs] un dogal i una destal de dos talls en senyal de senyoria i, amb veu forta, va comunicar als habitants de Cercs allí presents, en representació de tots els altres de qualsevol sexe, estat o condició que fossin, que des d'aquell moment, havien de respondre de tots els censos i rèdits, del mer i mixt imperi, del domini alodial i de tots els altres drets no al rei sinó a Ramon de Peguera, a qui haurien de sotmetre's, obeir i respondre davant la llei; i, en aquell mateix moment els va deslliurar i absoldre de totes les obligacions que tenien amb el rei." Per més a; Busquets, J. (2010) "Discrepàncies entre Berga i el rei pel domini de Peguera", *L'Erol*, N° 103, pp. 39-41. Aquest acte que es va anar repetint per tots els llogarets de la senyoria, ens sembla ben il·lustratiu del simbolisme que representava la forca, o en aquest últim cas, el dogal, com a símbol de la mateixa jurisdicció criminal i autoritat senyorial. De fet, els senyors amb la Nova Planta del segle XVIII perderen el dret a aixecar forca, incitant-se un procés d'afebliment senyorial envers el centralista poder borbònic. Per més a; Feliu, G. (2010) *La Llarga Nit Feudal*, PUV, València, p. 217

⁹⁸ Gual, V. (2011) *L'Exercici de la Justícia Eclesiàstica; Poblet, segles XV-XVII*, Rafael Dalmau, Barcelona, p. 8

⁹⁹ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 106

¹⁰⁰ Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions...*p. 43

¹⁰¹ Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions locals en...*p. 43; A més d'això, és interessant contemplar Sabaté, F. (1993) *El veguer a Catalunya*, Tesi Doctoral Inèdita, Universitat de Barcelona. En aquest treball de Sabaté, podem observar

Qui ostentava la jurisdicció és considerat pels historiadors d'avui com el senyor jurisdiccional. La senyoria jurisdiccional -ja s'ha escrit - era la que exercia les prerrogatives del poder públic, això és, governar el territori i administrar justícia i, el que és més important, també es beneficiava dels importants beneficis i profits que se'n derivaven de l'exercici d'aquestes funcions¹⁰². Això es traduïa amb uns notables guanys econòmics pels titulars d'aquestes senyories, i consegüentment produïa -també- que el caràcter de titular fos notablement cobejat. És per aquesta raó, que hi ha importants litigis i disputes per obtenir tal titularitat¹⁰³. És això, a més, el que comporta, en el nostre entendre, l'important garbuix jurisdiccional que caracteritzà Catalunya. I és que el mapa jurisdiccional català és certament complex, ja que existeixen multitud de petites jurisdiccions escampades per tot el territori. Fins i tot hi ha indrets on el mer i el mixt imperi restaven en diferents mans. Això genera una important dificultat a l'hora de voler dibuixar un marc general del país, perquè la gran diversitat i diferència interna d'aquestes jurisdiccions fa que sigui realment difícil entendre el fenomen.

Vist tot això escrit, se'ns pot generar una important pregunta. Però com es vinculen aquestes jurisdiccions amb la resta del regne? Ja que hom pot preguntar-se si realment aquestes jurisdiccions es poden considerar entitats independents, car, com podem observar, totes les funcions públiques són en mans dels senyors, i el rei, hi té poc a dir. Bé, certament, el grau d'autonomia dels senyors jurisdictionals era enorme, i la presència del rei en les jurisdiccions que no li eren pròpies, era mínima. Ara bé, el fet que ens trobem en un marc feudal de caràcter feudovassallàtic on tot el sistema estava basat en una important jerarquia on el rei se situava en el punt més alt, fa que albirem algunes conclusions. En primer lloc, totes les senyories en mans de nobles eren directament subordinades al rei, en tant que el titular noble -directament o indirectament- era vassall del rei. En aquest sentit, també hem de tenir present, que teòricament la jurisdicció de la totalitat del territori havia d'estar en mans del rei com autoritat pública, però aquest, per culpa de diverses situacions, havia anat cedint les funcions jurisdictionals a autoritats privades, tal com ens recorda -altra vegada- Zapata¹⁰⁴. Per tant, era per la gràcia del rei

com l'autoritat vicarial es desenvolupava en un context -segle XIV- on el poder monàrquic era molt limitat, i el control sobre el territori era molt confús. Els oficials reials encarregats de controlar el territori del Patrimoni Reial, romanien constantment enfrontant amb la resta de poders baronials per fer efectiva la seva presència en el territori.

¹⁰² Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions...*p. 43, sobre el funcionament d'una senyoria jurisdiccional; Pons Guri, J. M. (1989). "Compendi sobre els drets dels castells termenats (segles XIII-XV)" dins a Pons Guri, J.M., *Recull d'Estudis d'Història Jurídica Catalana*, Vol. III, Fundació Noguera, Barcelona, pp. 91-98.

¹⁰³ Cuadrada, C. (1989) "Sobre el mer i...pp. 201-202

¹⁰⁴ Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions...*p. 42

que s'obtenia la titularitat jurisdiccional, dibuixant-se, doncs, una subordinació simbòlica, però, al nostre entendre, no real. I l'últim aspecte que ens mostra la vinculació d'aquestes jurisdiccions amb la resta del regne regit pel rei, és el fet de què hi havia una sèrie de litigis, delictes i col·lectius que s'escapaven de la jurisdicció senyorial. Valentí Gual i Farrer Mallol identificaren que el rei es reservà la jurisdicció sobre els delictes de lesa majestat o alta traïció, l'heretgia, la sodomia, l'assalt de camins i la falsificació de moneda. Aquests afers de dret penal vistos, eren considerats uns crims gravíssims que només el rei estava capacitat per jutjar-los¹⁰⁵.

Hem de recordar, però, que Pons Guri detectà que molts d'aquests crims mencionats anteriorment, havien de ser jutjats pel titular del mer imperi. Per tant, qui jutjava aquests delictes? El rei o el titular jurisdiccional que gaudís del mer imperi? No ho sabem i caldran, certament, més estudis per treure l'entrellat de tot plegat.

Pel que fa a matèria de dret civil, tots els plets que tinguessin implicacions amb béns i drets del Patrimoni Reial eren jutjats en tribunals reials. S'ha de dir, també, que hi havia una sèrie de col·lectius que resultaven ser aforats pel monarca, i només eren jutjats pels seus tribunals, cas dels nobles¹⁰⁶.

Finalment, en aquesta línia, voldríem esmentar que arran de la redempció dels mals usos i l'abolició del *ius maletractandi* al 1486 amb la Sentència Arbitral de Guadalupe, tots els pagesos tenien la possibilitat legal de pledejar contra el seu senyor a la Reial Audiència¹⁰⁷. Veiem, doncs, com en alguns àmbits la presència monàrquica anul·lava el poder senyorial. El rei, però, no era l'única institució que limitava el poder baronial.

L'Església i els seus afers també s'escapaven dels tribunals senyorials. Mai un crim provocat per un clergue podria ser jutjat pel tribunal baronial. Sense la voluntat d'entrar-hi perquè no és la missió d'aquest escrit, cal dir, que l'Església era dotada d'un estatut propi que garantia la seva independència davant la resta de poders temporals. Tots els clergues quedaven enquadrats dins d'aquesta jurisdicció, l'anomenada per Victor Ferro com: *for eclesiàstic*.¹⁰⁸ Cal també dir que l'Església es reservà una sèrie de delictes jutjats per ella, tant pels seus tribunals ordinaris com per la Inquisició, un tribunal, que tot

¹⁰⁵ Gual, V. (2018) "Justícia dels senyors eclesiàstics..."p. 187-188

¹⁰⁶ Gual, V. (2011) *L'Exercici de la Justícia Eclesiàstica; Poblet, segles XV-XVII*, Rafael Dalmau, Barcelona, p. 8

¹⁰⁷ Olivares, J. (1998) *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès Editors, Lleida, p. 263

¹⁰⁸ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 25

i les ingerències reials, no deixava de pertànyer a l'estructura eclesiàstica¹⁰⁹. Per mostrar com l'Església jutjava els seus propis afers, serveixi d'exemple aquest esdeveniment recuperat per Mireia Comas: l'any 1357 a la ciutat de Barcelona fou jutjat el prevere Pere Galceran acusat d'assassinar Arnau d'Angle. Aquest no fou jutjat en els tribunals del veguer, executor de la justícia del Rei -titular del mer imperi barceloní-. Com que Pere Galceran era clergue, fou jutjat pel tribunal eclesiàstic executor de la jurisdicció que tenia el bisbe de Barcelona. Aquest fet no fou del gust de la viuda d'Arnau d'Angle, Eulàlia, car temia per la seva vida en pensar que els tribunals eclesiàstics, el tenir complicitats amb els seus preveres, el deixarien escapar de la presó, on complia la pena. És per això que la viuda demanà que li fos col·locada una cadena al coll del prevere per tal que no s'escapés. També reclamava, evidentment, que fos jutjat pel rei, on podia obtenir un càstig més just, vist el crim comès.¹¹⁰

4-Òrgans executors de justícia

Arribats a aquest punt, hem de començar a observar què s'ha treballat sobre el funcionament orgànic d'aquesta justícia senyorial, per veure quins òrgans i individus l'exercien. Com ja s'ha vingut repetint en multitud d'ocasions la gran diferència interna de totes aquestes senyories fa que sigui difícil dibuixar un esquema bàsic. És per això que resulta adient usar monografies que tenen per missió, contemplar l'articulació territorial i administrativa d'una senyoria concreta¹¹¹. Certament, però, autors com Lluís Sales i Víctor Ferro, defensen que a partir del segle XIV, i al llarg d'aquest, es denota una creixent estandardització en el funcionament d'aquestes corts¹¹².

Si hi ha una institució que representi amb claredat l'exercici de la tasca jurisdiccional, aquesta és la cort judicial. La cort judicial d'àmbit baronial, però, no ha

¹⁰⁹ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 25

¹¹⁰ Comas, M. (2012) *Les dones soles a la Baixa Edat Mitjana: una lectura sobre la viduïtat*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, pp. 281-282

¹¹¹ Alguns treballs paradigmàtics, i sense cap voluntat de ser exhaustius; per les baronies de Pinós i Mataplana; Serra Vilaró, J. (1989) *Les Baronies de Pinós i Mataplana; investigació dels seus arxius: Llibre II; Institucions Socials*, Centre d'Estudis Baganesos, Bagà; pel vescomtat de Cardona, Galera, A. (2002) *Territori, senyoriu i jurisdicció a la Catalunya central. La batllia de Cardona (Ducat de Cardona) i la Baronia de Santa Maria d'Aguilar (SS. XI-XVI)*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona

¹¹² Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció...*p. 40 i Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*p. 145

gaudit de la mateixa atenció que la d'àmbit reial assistida per veguers¹¹³. Això provoca que el coneixement d'aquesta sigui menor i més difús. Preguntes tan rellevants com: en quina cronologia neix la cort baronial? o, perquè neix? Resulten, ara mateix, com ja s'ha escrit, difícils de respondre. Si que és veritat, però, que Lluís Sales he fet un esforç notable per tal d'interpretar el naixement d'aquestes corts. L'autor ha situat el segle XIII com un moment clau. A finals del segle XIII no nasqueren les corts, però si que es tornaren permanents¹¹⁴. Abans les corts ja existien, però hem de pensar que es constituïen i es dissolien cada vegada que s'iniciava i es finalitzava un procés. És el mateix autor qui reflexiona sobre els motius que portaren als senyors a constituir corts permanents.

Els motius identificats per l'autor són bàsicament tres. El primer motiu podria ser l'afany dels senyors per percebre guanys econòmics derivats de les diferents multes i sancions imposades. El segon motiu, és que la cort pot ser entesa com un fragment més en l'engranatge de domini senyorial que complementaria els altres aparells de subordinació. Finalment un últim motiu, és que la cort judicial també s'ha d'entendre com un servei més que oferia el senyor als seus habitants, igual que la notaria o el mercat. I per tant, recorda Lluís Sales, el paper de les corts judicials en el desenvolupament de moltes viles, no s'ha de subestimar¹¹⁵. En la present línia, ha sigut el mateix Lluís Sales qui ha estudiat el cost que suposava recórrer a aquest servei a la vila de Sabadell a inicis del segle XV¹¹⁶.

Sobre el tractament que ha rebut la cort judicial d'àmbit senyorial per part de la historiografia, en podem fer el següent resum:

Serra i Vilaró, en els seus -ja centenaris- treballs sobre les baronies de Pinós i Mataplana, ha treballat sobre el funcionament de la cort en aquell àmbit. Ell, si bé no fa una definició de la cort, ni tampoc la centralitza com a objecte d'estudi, si que hi dedica tot un apartat a parlar d'aspectes relacionats amb ella, tant dels oficials que la componien, com dels procediments que s'hi duïen a terme¹¹⁷. Per altra banda, ja ha sigut notat, Jesús Lalinde i Flocel Sabaté han estudiat amb certa profunditat l'exercici de la tasca jurisdiccional d'àmbit reial, on han tingut l'oportunitat d'estudiar-hi tant la cort judicial,

¹¹³ En aquest sentit hem de ressaltar els treballs de Jesús Lalinde i Flocel Sabaté, especialment; Lalinde Abadía, J. (1966). *La jurisdicción real inferior en Cataluña*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona; Sabaté, F. (1993) *El Veguer a Catalunya*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona

¹¹⁴ Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció*...p. 34

¹¹⁵ Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció*...p. 34

¹¹⁶ Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció*...pp. 95-98

¹¹⁷ Serra Vilaró, J. (1989) *Les Baronies...Llibre II; Institucions Socials*...pp. 11-16 i 37-60

com els diferents oficials que la componien, així com els processos que s'hi duïen a terme. En la present línia, també hem de destacar dos autors més que han contemplat la cort judicial d'àmbit reial en relació a altres temàtiques. Per una banda, Max Turull mostra les relacions entre la cort judicial i els òrgans de govern municipals¹¹⁸, per l'altra, Marc Torras que en aquest sentit també ha dedicat esforços a comprendre el funcionament de la cort, especialment en relació amb la producció documental¹¹⁹.

Si tornem als estudis que exclusivament només han treballat la cort baronial, hem de ressaltar les breus notes que hi dedica Víctor Ferro en la seva *magna* obra *El Dret Públic Català*¹²⁰. Per altre costa, Andreu Galera amb el seu treball on estudia l'estat baronial cardoní, també dedica una bona part a l'anàlisi de la tasca judicial¹²¹. També s'ha de ressaltar el treball de Zapata, que tot i centrar-se en una visió general de la jurisdicció dels Desbosch, també dedica algun punt de vista colateral als oficials que componien la cort. Un altre autor que ja hem esmentat, és Pau Castell, que amb els seus treballs sobre bruixeria, també indirectament observa els diferents òrgans executors de justícia al Pallars i Andorra.

Finalment els últims autors que voldríem ressaltar, han sigut els més prolífics en estudiar el funcionament de la cort judicial d'àmbit senyorial, aquests són Lluís Sales i Valentí Gual. Ambdós autors, amb els seus respectius treballs han aportat sentències transcendents que creiem que han obert el camí pels a futurs estudis sobre el funcionament de la justícia local d'àmbit senyorial.

De les conclusions obtingudes de tot plegat hom pot elaborar un marc general, car no hi ha cap tipus de contradicció entre els autors, en tot cas buits i silencis per part d'alguns d'ells entorn alguna temàtica concreta. Per altra banda, també hem de recordar que alguns treballs es centren en una senyoria concreta això fa que tinguin alguns elements particulars:

Era quan un senyor havia obtingut algun grau d'imperi quan es posava en funcionament tota la maquinària orgànica. El fet de tenir ja uns drets de jurisdicció era

¹¹⁸ Turull, M. (1990) *La configuració jurídica del Municipi Baixmedieval; Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*, Fundació Noguera, Barcelona, pp. 231 i 369-408

¹¹⁹ Torras, M. (1998) "Escrivanies judicials, vicarials i senyorials" dins a López Burniol J. J. & Sans Travé, J. M. (cord.), *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català, Fundació Noguera*, Barcelona, pp. 355-407.

¹²⁰ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*pp. 120-132

¹²¹ Galera, A. (2002) *Territori, senyoriu i jurisdicció a la Catalunya central. La batllia de Cardona (Ducat de Cardona) i la Baronia de Santa Maria d'Aguilar (SS. XI-XVI)*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona; pp. 224-256

motiu suficient per tenir un òrgan executiu i judicial que administres aquesta parcel·la de poder obtinguda.

Flocel Sabaté ens diu que “la cort esdevé l'àmbit de la capacitat jurisdiccional, amb la seva mostra més pregonada en l'actuació judicial. Comporta, doncs, la fusió de l'assistència personal i de l'exercici jurisdiccional”¹²². Era, per tant, aquesta institució l'encarregada d'executar les antigues prerrogatives públiques en matèria de govern i de justícia. El concepte físic de la cort també ha sigut estudiat per Sabaté, així com Galera i Lluís Sales, i en podem treure aquesta conclusió: la cort baronial podia ser tant una sala d'un palau, uns bancs sota una porxada en una plaça o un edifici modest, entre moltes altres variabilitats, on sempre hi podíem localitzar una escrivania¹²³.

I alhora la cort, era una institució que era regida per un conjunt de persones i normes que tenia per missió impartir justícia i gestionar i administrar el terme de la jurisdicció a la qual servia¹²⁴. El que en podem anomenar, el concepte humà de la cort.

L'oficial més important era el batlle, que era elegit entre els habitants del terme, un títol que era molt cobejat entre els locals fruit dels beneficis que es derivaven de l'exercici de tal titularitat¹²⁵. No confondre, però, aquest batlle local o natural amb el batlle de sac més propi de la senyoria territorial. Les atribucions d'aquest batlle natural eren les de representar els interessos del senyor jurisdiccional. D'aquí se'n deriven les funcions judicials i executives, com l'administració de justícia i la gestió de la fiscalitat¹²⁶. En matèria judicial era l'encarregat de sentenciar en procediments sumaris i verbals davant, o no, d'audiència -el *juy*-¹²⁷. En altres ocasions era ell qui assignava un jutge determinat per instruir una causa, tal com es desprèn d'una sentència present en el Llibre de la Cúria de Sabadell de 1403, “*Jo, en Pere Pallicer, jutge assignat per vós honrat batlle de la vila de Sabadell...*”¹²⁸. Les competències en ordre públic també estaven en mans del batlle que usant el sometent havia de capturar malfactors i evitar crims. També era l'encarregat de realitzar les investigacions pertinents per resoldre les causes. En matèria civil era l'encarregat de trametre crides als pregoners, rebre homenatge dels presos

¹²² Sabaté, F. (1993) *El Veguer...*p. 608

¹²³ Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció...*pp. 33-34

¹²⁴ Sabaté, F. (1993) *El Veguer...*p.614-619; Galera, A. (2002) *Territori...*p. 236; Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció...*pp. 33-34;

¹²⁵ Motiu pel qual la cort també és coneguda com la cort del batlle. Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció...*pp. 35-36

¹²⁶ Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions locals en.....*p. 75

¹²⁷ Gual, V. (2011) *L'Exercici...*p. 10

¹²⁸ Arxiu Històric de Sabadell, 2591/1, f. 104r transcrit a Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció...*p. 158

deslliurats per fiança, concedir guiatges i ordenar treves¹²⁹. El batlle, per tant, tenia aquest caràcter presidencialista de la cort, juntament, clar estar, amb el senyor el vertader titular i president de la senyoria¹³⁰.

Del batlle en sorgia una jurisdicció per si mateix, això és la batllia¹³¹. Dins del domini jurisdiccional d'un senyor, si aquest era molt ampli, un sol batlle no podia pas abastar tot el territori, és per això que calien més batlles que gestionessin tot el terme. Cada un d'aquests batlles tenia un territori assignat i delimitat que eren les batllies, i en cada una d'elles hi havia la seva respectiva cort judicial, normalment, però, limitada al mixt imperi. Els processos més importants, com els del mer imperi, s'incoaven en una cort central, normalment en la vila que exercís la capitalitat de la baronia¹³².

Un segon oficial important, era l'escrivà. Marc Torras ha dedicat especials esforços a estudiar aquest oficial, sobre el qual ha extret conclusions molt interessants, des dels salaris que percebien, quines obligacions tenien, entre altres aspectes d'especial rellevància.¹³³ L'escrivà era qui estava el capdavant de l'escrivania judicial dins de la mateixa cort. Era l'encarregat d'anotar totes les diligències en el Llibre de la Cort i aixecar actes¹³⁴, moltes vegades era el mateix notari de la població, motiu pel qual els llibres de cort han quedat barrejats amb els llibres notariais.

En tercer lloc, el saig. El saig, a diferència dels altres oficials comentats, no ha rebut tanta atenció per part de la historiografia. Serra Vilaró argumenta que el saig era un oficial que duia a terme una pluralitat amplia d'activitats, bàsicament podríem dir, doncs, que per a Serra Vilaró el saig era la persona dedicada als encàrrecs de la cort que li menava el batlle, ja sigui fer crides públiques, perseguir malfactors o mantenir l'ordre públic¹³⁵. Per a Flocel Sabaté el saig era “el darrer graó ordinari de les corts [...]”. Són presents a

¹²⁹ Gual, V. (2011) *L'Exercici...*p. 10

¹³⁰ Degut a aquest caràcter preponderant del batlle dins la senyoria, se li feia entrega d'una vara que era la viva imatge del seu poder i que s'encarregava d'exhibir quan havia de fer mostrar del seu poder. Per observar un exemple pràctic d'això, observis; Vinyoles, T. (2003). “Unes cartes de dones del segle XV, notes sobre la crisi feudal”, *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, N° 25, pp. 445-460. En aquest treball, podem veure com un batlle, en el moment d'entrar en un conflicte, exhibeix la seu ceptre.

¹³¹ Sobre la batllia, degudament treballat per Sabaté, F. (1997) *El territorio...*pp. 198-201

¹³² Observis el cas particular de les baronies de Pinós i Mataplana a; Serra Vilaró, J. (1989) *Les Baronies...Llibre II; Institucions Socials...*pp. 25-26

¹³³ Torras, M. (1998) “Escrivanes judicials...”pp. 361-367; en la present línia és d'obligat compliment sitar un parell d'autors més que han treballat sobre els salaris dels escrivans jurisdiccional en regions concretes. L'un és Pons Guri que ha ho ha fet per terres gironines Pons Guri, J. M. (1989) “Taxacions dels salaris de notaris i escrivans de jurisdiccions baronials en terres les terres gironines” dins a Pons Guri, J. M. *Recull d'Estudis d'Història Jurídica Catalana*, Vol. I, Fundació Noguera, Barcelona, pp. 95-158; i per altra banda Sales Favà que ho ha treballat per la vila de Sabadell; Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció...*pp. 95-98

¹³⁴ Gual, V. (2011) *L'Exercici...*p. 10

¹³⁵ Serra Vilaró, J. (1989) *Les Baronies...Llibre II; Institucions Socials...*p. 38

totes les corts, i configuren l'element executiu, mancant de qualsevol capacitat decisòria pròpia”¹³⁶. Veiem, doncs, que el saig reial contemplat per Sabaté, no es desmarca de la línia del saig baronial detectat per Serra Vilaró a les baronies de Pinós i Mataplana.

En quart lloc volem contemplar el procurador general, que era la màxima representació del baró a la baronia, i les seves funcions tenien lloc quan el titular era absent. En aquest sentit hem de tenir present que molts titulars de jurisdicció gaudien d'amplis dominis, alhora que molt dispersos al llarg de la geografia catalana i això feia, per descomptat, que el baró no es pogués personificar arreu. Era el procurador general, doncs, el governador provisional en absència del senyor. Aquest oficial ha sigut treballat, dins del món baronial, per Serra Vilaró, Galera, Gual i Lluís Sales especialment.

Pel que fa a l'assessor jurisperit, aquest era una persona formada en lleis -moltes vegades tenia el títol de doctor- que assessorava en matèria jurídica al batlle al moment d'emetre una sentència¹³⁷, Víctor Ferro ens esmenta, també, que en moltes ocasions actuava com a jutge ordinari¹³⁸. La figura del jutge no és massa present en la documentació -recordem que la major part de vegades era el batlle qui ocupava tal càrrec-.¹³⁹ De fet, és digne d'esmentar que la bibliografia que hem tingut oportunitat de consultar, no presta gaire atenció a la figura del jutge de les cúries baronials, puix que aquest apareix difús i se'n parla poc, i això ens sobta, vista la importància de les seves funcions. La figura del jutge ordinari present en tantes corts i en la documentació, ja hem fet constar que Víctor Ferro l'identifica amb aquest assessor lletrat. Ara bé, V. Gual -per exemple- no en parla en cap moment, més enllà de citar-lo quan relata ja els processos. És per això que trobem a faltar algun estudi que posi el jutge ordinari d'àmbit baronial, en el centre de la recerca, car el coneixement que tenim d'aquest personatge és molt difús i confús¹⁴⁰.

El procurador fiscal era un individu elegit entre les autoritats properes al baró, i exercia el ministeri públic contra tots els acusats.¹⁴¹ Aquest ha sigut, també, bonament treballat des de les corts reials, per Flocel Sabaté¹⁴².

¹³⁶ Sabaté, F. (1993) *El Veguer...*p. 775

¹³⁷ Gual, V. (2011) *L'Exercici...*pp. 9-10

¹³⁸ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*pp. 123

¹³⁹ Sentència que també es despren si es recorre a la lectura de Serra Vilaró, Serra Vilaró, J. (1989) *Les Baronies...Llibre II; Institucions Socials...*p. 38, i a Sabaté, F. (1993) *El Veguer...*p. 651-675

¹⁴⁰ Gual, V. (2011) *L'Exercici...*

¹⁴¹ Gual, V. (2011) *L'Exercici...*pp. 9-10

¹⁴² Sabaté, F. (1993) *El Veguer...*pp. 676-687

Uns altres oficials dignes de menció són el carceller i el botxí. Ambdós oficials eren propis dels afers de dret penal de la cort, i hem de comentar, que tampoc han gaudit de massa estudis pel que fa a la seva naturalesa, professió i profits en el món senyorial. Si que podem dir, pel que fa el carceller, que era l'encarregat de gestionar la presó -institució també dependent de la cort-, així com en alguna ocasió, detenir a un acusat¹⁴³. La presó en època preliberal no tenia una funció punitiva, sinó simplement preventiva. Els acusats romanien a presó fins que hi havia sentència, la qual, si era condemnatòria, es saldava amb alguna altra tipologia de pena¹⁴⁴. El botxí, per la seva banda, era l'oficial encarregat d'executar la pena. Novament, i com passa amb tots els oficials, ha estat treballat degudament des del punt de vista reial per Sabaté¹⁴⁵. Per el punt de vista senyorial ha estat observat per Serra Vilaró i per Galera¹⁴⁶. Podem escriure, tal com ho fa Serra Vilaró, que aquest ofici podia ser suplantat en algunes ocasions, sobretot quan la cort era petita, o es veia obligada a jutjar un afer de mer imperi quan normalment estava acostumada al mixt imperi, pel saig. Això vol dir, que només en les corts centrals d'una baronia, diguem-ne Cort de la Baronia -tal com ho fa Gual diferenciant-la de la d'àmbit local, ho sigui, la Cort del Batlle- hi acostumava haver aquest oficial encarregat d'estacar les persones en el costell, penjar-les a la forca, o mutilar-les.

Altres oficials més minoritaris en altres senyories, eren el veguer, el governador, el lloctinent del governador, el sotsbatlle, el nunci de la cort, entre altres. Moltes vegades les seves atribucions eren dutes a terme pel batlle i/o saig. Tota aquesta colla d'oficials que hem anat contemplant eren nomenats pel baró, per tant, queda palesa la seva poca imparcialitat.

Aquestes corts, com mostràvem, eren les encarregades de dur a terme els processos judicials. La major part de causes que gestionaven eren civils, ja que els litigis per propietats, les concessions de guiatges, donar tutors i curadors a menors i a béns, per sort, era més freqüents que els processos delictius¹⁴⁷. De tota manera la criminalitat hi era present. És per això que quan una persona cometia un delicte s'iniciava un procés penal. Aquest tipus de procés es mostrava ser profundament inquisitorial i públic tal com destaca

¹⁴³ Galera, A. (2002) *Territori...* pp. 239-24

¹⁴⁴ Sobre la presó en els dominis cardonins en època baixmedieval; Galera, A. (2002) *Territori...* pp. 239-24; per altra banda, per contemplar la vida i funcionament de la presó baixmedieval; vegi's: Vinyoles, T. (1997) "Queixes dels pobres presos de la presó de Barcelona (1445)", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, N° 18, pp. 67-88

¹⁴⁵ Sabaté, F. (1993) *El Veguer...* p. 831-833

¹⁴⁶ Serra Vilaró, J. (1989) *Les Baronies...Llibre II; Institucions Socials...* p.38-39; Galera, A. (2002) *Territori...* p. 236

¹⁴⁷ Almazón, I. (1992) "Penas corporales y disciplina social en la justicia catalana de los siglos XVI y XVII", *Pedralbes: Revista d'història moderna*, N° 12, pp. 127-148

Gual¹⁴⁸. Aquest procés judicial, ha estat treballat per diversos autors com Marc Torras¹⁴⁹, però ha sigut Víctor Ferro qui l'ha mostrat més complert. L'autor marca la pauta següent pel procés judicial d'àmbit penal¹⁵⁰:

Una primera etapa qualificada com d'*indagatòria*. En aquest primer instant la cort obria una causa i començava la investigació per resoldre un crim arran de la detecció per part de la mateixa cort -procediment d'ofici per "prevenció"- del crim o per la denúncia per part d'una suposada víctima. En aquest moment la cort cercava pistes per esclarir els fets i individualitzar el delinqüent. Un cop es tenia clar què havia succeït i qui havia sigut el causant, es procedia a inculpar a la persona, i aquí s'iniciava la segona etapa. En aquesta segona etapa es procedia a requerir la presència de l'acusat, per mitjà de crides públiques -sinó havia sigut ja capturat *in fraganti* i encarcerat-. Un cop l'acusat s'havia personificat -i empresonat preventivament si el batlle ho creia necessari -es feia l'enquesta on el procurador fiscal procurava acumular proves contra l'inculpat. Aquestes enquestes contenien: declaracions de l'acusat, deposicions testimonials -interrogades directament pel jutge davant de l'escrivà que ho havia d'anotar fidelment-, relacions d'experts i resultats d'exàmens com la lectura de documents, inspecció d'objectes, anàlisi de ferides o autòpsia. Un cop el procurador fiscal tenia tot el que necessitava feia públics els càrrecs dels quals acusava l'inculpat. Seguidament l'acusat se li atorgava llicència per designar un advocat i un procurador que vetlessin pels seus interessos en la resta del procés, i en cas que l'acusat fos menor de 25 anys també era designat un curador que intervindria en nom d'ell davant del tribunal. Un cop l'acusació i la defensa havien debatut, i si tot indicava que el suposat delinqüent era tal cosa, es procedia -en algunes ocasions- als turments perquè l'acusat ratifiqués l'imminent veredict¹⁵¹. Finalment tenia lloc el veredict judicial que en cas de ser inculpatori, es procedia a l'aplicació immediata de la pena que correspongués, o en defecte d'aquesta, del pagament de la redempció¹⁵².

Aquest procés que hem relatat es podria considerar un esquema bàsic aplicat per a la major part de tribunals. Ara bé, com ja hem enunciat, la gran diversitat de maneres de fer de cada senyoria pot fer variar l'esquema tot introduint matisos o alterant les etapes del procés. Un exemple d'això dit, és l'existència d'institucions particulars en cada

¹⁴⁸ Gual, V. (2011) *L'Exercici...*p. 10

¹⁴⁹ Torras, M. (1998). "Escrivanies judicials...pp. 377-379

¹⁵⁰ Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català. Les Institucions...*pp. 357-375

¹⁵¹ Un episodi paradigmàtic d'això a Gual, V. (2011) *L'Exercici...*pp. 74-76

¹⁵² Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català...*pp. 357-375

territori, cas del Bon Consell de la Vall d'Àneu que tenia competències en matèria judicial i coexistia amb els tribunals ordinaris del comte de Pallars¹⁵³, així com el Juy de Prohoms de Tarragona on tenien la competència judicial en delictes greus¹⁵⁴. Amb tot, hem de recordar l'esquema que venim recordant del xoc entre els poders reial, baronial i municipal que creava una superposició dels àmbits d'actuació jurisdiccional. Creiem que és especialment necessari, doncs, un estudi profund dels usos i costums de cada territori per tal d'aprofundir en el Dret Públic de cada contrada, i d'aquesta manera comprendre millor l'exercici de la justícia local.

Finalment, per donar clausura a aquest apartat, voldríem contemplar un element important, això és, l'ordre públic. Era també obligació de les corts jurisdiccionals i de part dels seus oficials, especialment el batlle i el saig, garantir que la comunitat no visqués episodis violents. Flocel Sabaté ha sigut el principal autor que ha treballat la regulació de l'ordre públic a la Catalunya baixmedieval¹⁵⁵. En aquest sentit, ell ha destacat la institució del sometent com la principal institució encarregada de mantenir aquest ordre. Per ser molt breus, cal comentar, que els sometent era l'agrupació armada dels caps de casa de la comunitat que: al so de campanes o de corn del batlle -això és, el *so matent*- es reunien amb el batlle, i procedien a solucionar la violència que s'estigués duent a terme, ja sigui perseguir un lladre, violador, o criminal de qualsevol tipus, dissuadir una baralla, entre altres episodis. És per això, que es feia necessari, entre altres motius, que els comunitaris estiguessin armats. Serà posteriorment en època moderna, quan començarem observar les primeres ordinacions de prohibició d'armes, i per descomptat s'aguditzarà a finals del segle XVIII, quan es crearan els primers cossos policials i les diferents dinàmiques de disciplinament social, triomfaran.

4.1-Documentació emanada de l'exercici judicial

Per donar continuïtat a l'apartat anterior, voldríem fer un breu esment a la documentació generada per aquesta justícia, car al nostre entendre ha estat subestimada i

¹⁵³ Castells, P. (2013) *Orígens i evolució...*p. 153

¹⁵⁴ Almazón, I. (1992) "Penas corporales y disciplina.....pp. 127-148

¹⁵⁵ En aquest sentit volem citar tres obres; ; Sabaté, F. (1993) *El Veguer a Catalunya*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, pp. 512-522 i 933-953; Sabaté, F. (2006) "El sometén en la Cataluña medieval", *Clio & Historia*, N° 3, pp. 209-304; Sabaté, F. (2007) *El sometent a la Catalunya medieval*, Rafael Dalmau Edicions, Barcelona

no se li ha donat l'ús que li pertocaria¹⁵⁶. Per Lluís Sales, el motiu d'aquesta situació rau principalment en la gran quantitat de fonts notariales que disposa el nostre país, que provoca indirectament que altres fonts no siguin tan estudiades. Als països anglosaxons on la font notarial no hi té tan pes, les fonts judicials si que ha gaudit de més atenció¹⁵⁷.

Són els llibres de cort o registres de cort o de cúria la documentació generada pel mixt imperi, la que es troba amb més quantitat, fins al punt que en determinats indrets es pot seriar. Com hem pogut veure, els llibres de cort eren manuscrits on l'escrivà de la cort hi anotava tots els processos que tenien lloc en el si d'aquella institució. En funció de quina justícia exercís el senyor, podrem trobar uns tipus d'escrits o uns altres, a part, clar estar, dels documents derivats de la tasca executiva que també exercia la cort¹⁵⁸. En paraules de Lluís Sales, el que contenen aquests llibres és “[Els llibres consten d'] actes que tenen a veure amb el disciplinament social, amb la concessió de llicències, permisos i franqueses i també amb el regiment dels òrgans de poder públic relacionats amb la senyoria jurisdiccional”¹⁵⁹. En competències civils tindrem oportunitat d'observar, crides públiques, manlleutes, guiatges, llicències, sentències, entre altres documents propis d'aquests afers. I pel que fa a les competències penals hi trobarem enquestes, crides públiques, sentències i descripció de penes. Als llibres de cort, tal com indiquen tots els autors que hi han treballat, es mostren com una excel·lent font per estudiar les societats que els produïren. Els registres de cort, a diferència dels notariales en que la redacció figura en primera persona, s'utilitza la tercera. Aquests documents es mostren -en moltes ocasions- més propers en el moment de retratar-nos uns fets, puix que la llengua dels interrogatoris, per exemple, és la catalana. De la mateixa manera ocorre amb les crides

¹⁵⁶ En aquest sentit hem de ressaltar 5 autors per entendre aquest tipus de font, Jesús Lalinde que fou en certa manera un pioner a entendre el funcionament de la jurisdicció real inferior i la documentació que generava aquesta a Lalinde Abadía, J. (1966). *La jurisdicción real inferior en Cataluña*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona; Valentí Gual l'any 1993 s'apropà a contemplar el Llibre de Cort i l'ús que té com a font; Gual, V. (1993). “L'Administració de la Justícia Senyorial, els Llibres de Cort”, *Pedralbes: Revista d'història moderna*, N° 13, pp. 289-296; Marc Torras fou el primer en analitzar profundament quin tipus de documentació generava la tasca jurisdiccional, així com classificar-ne les tipologies, Torras, M. (1998). “Escrivanies judicials, vicarials i senyorials” dins a López Burniol J. J. & Sans Travé, J. M. (cord.) *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català*, Fundació Noguera, Barcelona, pp. 355-407; i finalment Lluís Sales recentment ha estat revisant i actualitzant tota la temàtica jurisdiccional, especialment el funcionament de les institucions jurisdiccionals i l'ús que se'n pot donar de la documentació que emetien, fent especial èmfasi en els llibres de cort, dels quals n'ha transcrit un de Sabadell, obrint d'aquesta manera el camp perquè en un futur paleògrafs i historiadors li segueixin l'estela. Sales Favà, L. (2019). *La Jurisdicció a Sabadell a la Baixa Edat Mitjana*, Biblioteca d'Història Rural, Girona.

¹⁵⁷ Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció*...p. 19-20

¹⁵⁸ Gual, V. (1993) “L'Administració de la Justícia Senyorial, els Llibres de Cort”, *Pedralbes: Revista d'història moderna*, N° 13, pp. 289-296

¹⁵⁹ Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció*...p. 80

públiques. Fora d'aquests casos, però, la llengua predominant serà la llatina, més enllà de puntuals girs lingüístics fruit de la incompetència de l'escrivà en el moment de traduir¹⁶⁰. Per altra banda, es mostren unes eines perfectes per contemplar l'economia, el deute i la morositat, ja que per la justícia civil, així com la penal, era una problemàtica i -algunes vegades, un delictes- a l'ordre del dia¹⁶¹.

El gran problema d'aquesta font, però, ha sigut la preservació, ja que la llei del notariat del segle XIX va manar a tots els ajuntaments preservar els volums notariaus, no així als llibres de cort. Hem de tenir en compte, a més, que els volums notariaus pertanyien en moltes ocasions a la universitat, no així la documentació judicial que pertanyia al senyor. Entre tots aquests documents conservats en els arxius municipals en algunes ocasions també s'han conservat llibres de cort, això ha provocat -com molt encertadament ens recorda V. Gual- "el pes de la justícia senyorial en matèria criminal ha estat subestimat a causa, precisament, de l'existència de llibres de cort de batlles locals dels senyors mateixos en alguns arxius municipals" i seguidament ens diu, "[puix que] el batlle local no solia encarregar-se més que de baixa justícia i que l'ús de llibres de cort on ell és el protagonista pot desvirtuar la correcta percepció de l'existència de senyors altjusticiers"¹⁶². Veiem, doncs, com Gual ens recorda com l'atzar és el que marca l'agenda dels historiadors, així com la concepció que en tenim del passat, i com que la major part de llibres conservats són relatius a la baixa justícia, fruit d'això hom ha tendit a relacionar la justícia senyorial a quelcom limitat al mixt imperi. Però tal com ell ha demostrat amb notoris treballs que ja s'han fet constar, amb la descoberta en l'Armari II de l'Arxiu de Poblet si trobà tota la documentació judicial pròpia del mer imperi. Poblet en aquest sentit estigué de sort en la preservació, moltes altres senyories, no.

La documentació emanada del mer imperi baronial no ha estat, des del nostre coneixement, estudiada més que per dos autors, Valentí Gual i Marc Torras, i el primer

¹⁶⁰ Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció...*p. 37-40

¹⁶¹ En aquesta línia ha sigut Sales Favà qui ho ha mostrat més nítidament en treballs com els següents; Sales Favà, L. (2010) "Los libros de corte del baile: Fuente para el estudio de les élites urbanes y sus actividades financieras en el noreste catalán (s. XIV-XV)" dins a D. D. A. A. *Fuentes para el estudio del negocio fiscal y Financiero en los reinos hispánicos (siglos XIV- XVI)*, Ministerio de Economía y Hacienda, Madrid, pp. 249-265; Sales Favà, L. (2011) "Crédito y redes urbanas: el caso de Girona y las pequeñas ciudades de su entorno en el siglo XIV" dins a D. D. A. A. *Redes sociales y económicas en el mundo bajomedieval*, Castilla Ediciones, Valladolid, pp. 129-150; Sales Favà, L. (2014) "Credit and Nonpayment in Late Medieval Catalonia: Court Proceeding of Caldes de Malavella (1330-50)", *Continuity and Change*, N° 29, pp. 49-81; Sales Favà, L. (2018) "Masos i renda feudal en una baronia jurisdiccional. El cas de Caldes de Malavella al segle XIV" dins a Morelló, J. & Orti, P. & Verdés, P. (edit.) *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval: estudis dedicats a M. Sánchez*, CSIC-IMF, Barcelona, pp. 647-682; Sales Favà, L. (2019) *Crèdit i morositat a la Catalunya del segle XIV. El cas de la baronia de Llagostera*, Tesi Doctoral, Universitat de Girona; Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció...*

¹⁶² Gual, V. (1993) "L'Administració de la Justícia..."p. 291

s'ha limitat a aportar un context i a transcriure processos propis d'aquell imperi, sense, però tenir la documentació en si com a objecte d'estudi¹⁶³. Marc Torras, si que ha detecta una seria de tipologies documentals del mer imperi, aquestes són; la demanda o denúncia, les inquisicions o interrogatoris, les sentències i el procés en si, amb tots els elements que completen el dit procés¹⁶⁴. La localització d'aquest tipus de documentació és difusa, i no sempre es troba recollida en un indret determinat, moltes vegades fins i tot, podia acabar escampada dins els llibres notariais. La documentació del mer imperi, no sembla que hagi generat el volum de documentació que la del mixt, en aquest sentit, però, hem de tenir clar, també, que els afers de dret civil, són -sortosament- més habituals que els de dret penal.

5-Conclusions

Per clausurar el present escrit creiem que és idoni fer un exercici de síntesi de tot el que s'ha dit, així com esmenar elements que no s'han acabat de perfilar del tot. Una circumstància positiva que ens aporta un apartat de conclusions, és, precisament, l'obtenció d'una major capacitat de perspectiva i, per tant, que ens resulti més fàcil identificar les dinàmiques generals. És també en aquest apartat, on l'autor, per acabar el més dignament possible, es permetrà el privilegi de donar les seves opinions sobre alguns elements, després de tantes pàgines de silenci i cedint la paraula a les autoritats pertinents.

Primerament s'han volgut traçar les dinàmiques de formació de la justícia baixmedieval, objecte d'estudi del treball. Hem pogut traçar una llarga línia temporal on des del naixement de l'estat, aquest fou el vetllador i centralitzador de la justícia i el Dret. Gràcies els estudis de Salrach, entre altres, hem pogut veure com aquest estat encara retenia la prerrogativa justiciera en època altmedieval. És cert, però, que en època carolíngia ja hem contemplat les mostres d'afebliment i de pèrdua del control de la justícia per part d'Aquisgrà. Situació lligada amb la mateixa mort de l'entitat estatal, que es donaria per definitiva amb la Revolució Feudal del segle XI. Des d'aquest moment, i cap endavant, amb la privatització de tota la cosa pública, la justícia es dispersarà al llarg del territori, i seran personatges privats, els qui sense seguir cap tipus de normativa jurídica

¹⁶³ En aquest sentit hem de referència la magnífica i herculiana obra *Justícia i Terra* on Valentí Gual dona a conèixer 570 fragments de processos judicials del mer imperi incoats en les corts de la senyoriais del Monestir de Poblet; Gual, V. (2003) *Justícia i terra. La documentació de l'Arxiu de Poblet (Armari II)*, Cossetània Edicions, Vall

¹⁶⁴ Veure, Torras, M. (1998) "Escrivanies judicials...pp. 355-407

imposaran per la força les seves voluntats. Amb el segle XIII i amb la lenta, però progressiva implementació de la pràctica jurídica romanista, es tornarà a sistematitzar la justícia, però tot hi així, ja no es centralitzarà entorn a una figura aglutinadora i central, sinó que quedarà dispersa al llarg del territori sota el domini de diverses autoritats privades, els senyors.

El funcionament de la justícia en el marc d'aquests dominis senyorials i baronials, com hem pogut contemplar, no ha tingut l'atenció per part de la historiografia que li pertocaria. La jurisdicció reial ha gaudit d'una atenció notable amb magnes obres com *El Veguer a Catalunya* de Flocel Sabaté. Trobem a faltar un treball de la mateixa categoria i qualitat per al domini senyorial. Som conscients de la dificultat que suposaria fer una obra d'aquestes característiques, puix que els dominis baronials no són homogenis i resten, documentalment, menys coneguts. Ha sigut gràcies a obres com les de Serra Vilaró i Andreu Galera, que han estudiat estats baronials concrets, que hem pogut observar com la Baronia de Pinós o el domini de Cardona -per exemple- executaven la justícia dins els seus dominis. Però som conscients que no n'hi ha prou.

Redactant les línies que componen aquest treball, s'han obert multitud de línies de recerca que seria interessant de seguir. Algunes haurien trobat espai en el present escrit, si no fos per la limitació d'aquest mateix espai nombrat. En aquest sentit pensem, en aprofundir amb els diferents documents que donen *corpus* als llibres de Cort. Hem sigut testimonis com Marc Torras i Lluís Sales, han treballat amb exhaustivitat les tipologies documentals presents en els llibres de cort. L'ús d'aquest tipus de font és important, i desgraciadament en el nostre país no han sigut massa contemplats, car com ja hem enunciat, l'enorme llum que desprenen els notaris, provoca que quedem cegats per mirar alternatives.

Una altra línia de recerca que ha quedat oberta, és entendre la real capacitat de la jurisdicció reial. Com ja hem albirat, especialment amb els postulats de Valentí Gual, al nostre entendre es té una errònia percepció del poder dels barons, es comenta que acostumaven a només gaudir del mixt imperi, sent-ne les excepcions escasses, però nosaltres creiem que això no era pas així, ans el contrari, hi ha amplis dominis baronials de caràcter alt justicier al llarg del territori, element que queda plenament mostrat si contemplem els mapes jurisdiccionals de la fi de l'Antic Règim, on veiem els grans dominis d'ordes militars al sud de Catalunya, amb la combinació amb multitud de

dominis aristocràtics i eclesiàstics en el nord¹⁶⁵. Veient, doncs, que el domini reial era ben escàs sobre el territori. Una raó més, que ens porta a justificar futures recerca sobre la jurisdicció baronial i el seu funcionament.

¹⁶⁵ Veure; Burgueño J. & Gras, M. M. (2014) *Atles de la Catalunya senyorial; Ens locals en el canvi de règim (1800-1860)*, Rafael Dalmau, Barcelona

6-Bibliografia

- Almazón, I. (1992) “Penas corporales y disciplina social en la justicia catalana de los siglos XVI y XVII”, *Pedralbes: Revista d'història moderna*, Nº 12, pp. 127-148
- Bastardes, J. (1991) “Dos judicis antics (s. IX i XI). La pràctica judicial en el període de la formació nacional de Catalunya” dins a D. D. A. A, *Documents jurídics de la història de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona
- Burgueño J. & Gras, M. M. (2014) *Atles de la Catalunya senyorial; Ens locals en el canvi de règim (1800-1860)*, Rafael Dalmau, Barcelona
- Busquets, J. (2010) “Discrepàncies entre Berga i el rei pel domini de Peguera”, *L'Erol*, Nº 103, pp. 39-41.
- Cantarell, E. & Comas, M. & Muntaner, C. (eds.) (2011) *El Llibre de la Baronia d'Eramprunyà*, Pagés Edicions, Lleida
- Castells, P. (2013) *Orígens i evolució de la cacera de bruixes a Catalunya (S.XV - XVI)*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona
- Cobos Fajado, A. (cord) (2001) *Costums de Girona, de Tomàs de Mieres*, CCG Editors, Girona
- Comas, M. (2012) *Les dones soles a la Baixa Edat Mitjana: una lectura sobre la viduïtat*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, pp. 281-282
- Cuadrada, C. (1989) “Sobre el mer i mixt imperi als senyorijs feudals de la Catalunya Vella (segle XIV)”, *Mayurca*, Vol. 22 Nº 1, pp. 177-212
- Coll, M & Font Rius J. M. & Mundó, A. M. (1986) “Proleg” dins a Sobrequés, J. (edit.) *Catalunya Carolingia; Volum I*, Institut d'Estudis Catalans, pp. 5-6
- D.D.A.A. (1997) *VII Centenari dels Costums d'Orta : 1296-1996 : actes de les jornades d'estudi, Orta, 25, 26 i 27 d'octubre de 1996*, Ajuntament d'Horta de Sant Joan, Horta de Sant Joan
- Díaz Martínez, P. C. (1998) “Rey y poder en la monarquía visigoda”, *Iberia: Revista de la Antigüedad*, Nº 1, pp. 175-196
- Doménech, J. E. (1982) “ Las prácticas judiciales en la Cataluña feudal”, *Historia. Instituciones. Documentos*, Nº 9, pp. 248-272
- Duran Cañameras, F. (1955) “Notas para la historia del notariado catalán”, *Estudios históricos y documentos de los Archivos de Protocolos*, Nº 3, pp. 71-207

- Ferrer Mallol, M. T. (1971) “El patrimoni reial i la recuperació dels senyorijs jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV”, *Anuario de Estudios Medievales*, N° 7, pp. 351-491
- Font Rius, J. M. (1945) “Orígenes del règimen municipal de Catalunya”, *Anuario de historia del derecho español*, N° 16, pp. 389-529
- Font Rius J. M. (1992) *Els Usos i Costums de Tàrraga: edició commemorativa del 750 aniversari dels Usos i Costums de Tàrraga: 1242-1992*, Museu Comarcal de l’Urgell, Tàrraga
- Galera, A. (2002) *Territori, senyoriu i jurisdicció a la Catalunya central. La batllia de Cardona (Ducat de Cardona) i la Baronia de Santa Maria d’Aguilar (SS. XI-XVI)*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona
- Garcia Moreno, L. A. (1974) “Estudios sobre la organización administrativa del reino visigodo de Toledo”, *Anuario de historia del Derecho Español*, N° 44, pp. 5-155
- Garí, B. (2003) “La resolución de conflictos en la Cataluña del siglo XI. Apuntes para una relectura de los inventarios de "agravios" feudales”, *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, N° 25, pp. 63-72
- Gonzalvo, G. (1986) *La Pau i treva a Catalunya : origen de les Corts Catalanes*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona
- Gonzalvo, G. (1991) “Les constitucions de Pau i Treva” dins a D. D. A. A. *Documents jurídics de la història de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona
- Gonzalvo, G. (1994) *Les Constitucions de Pau i Treva de Catalunya (segles XI-XIII)* Parlament de Catalunya, Barcelona
- Gonzalvo, G. (1995) “El Comtat d’Urgell i la Pau i Treva” dins a D. D. A. A. *El Comtat d’Urgell*, Edicions Universitat de Lleida, Lleida
- Gual, V. (1993) “L’Administració de la Justícia Senyorial, els Llibres de Cort”, *Pedralbes: Revista d’historia moderna*, N° 13, pp. 289-296
- Gual, V. (2003) *Justícia i terra. La documentació de l’Arxiu de Poblet (Armari II)*, Cossetània Edicions, Vall;
- Gual, V. (2007) *Poblet, senyor feudal: La documentació de l’Arxiu de Poblet*, Cossetània Edicions, Valls
- Gual, V. (2011) *L’Exercici de la Justícia Eclesiàstica; Poblet, segles XV-XVII*, Rafael Dalmau, Barcelona
- Gual, V. (2018) “Justícia dels senyors eclesiàstics en època moderna. Poblet.”, dins a D.D.A.A. *Les minories socials i la justícia. Època medieval i moderna*, Silva Editorial, Tarragona

- Feliu, G. (2010) *La Llarga Nit Feudal*, PUV, València
- Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic
- Iglesias, A. (2010) “Et merum imperium et mixtum et bassa jurisdictiones sunt species jurisdictionis diverse” *Cuadernos de Historia del Derecho*, Extra 2, pp. 239-253
- Jarret, J. (2010) *Rulers and ruled in frontier Catalonia, 880-1010: pathways of power*, The Boydell Press, Woodbridge
- Jiménez Sánchez, J. A. (2005) “La legislación civil y eclesiástica concerniente a las supersticiones y a las pervivencias idolátricas en la Hispania de los siglos VI-VII”, *Hispania Sacra*, Vol. 57, N° 115, pp. 47-78
- Lalinde Abadía, J. (1966). *La jurisdicción real inferior en Cataluña*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona
- Llombart, M. T. (1985) “Aportació a la història d’Orta (IV). Les “consuetuds” d’Orta”. *Butlletí Del Centre d’Estudis de la Terra Alta*, N° 9-10, pp. 12-13
- López Diaz, M. (2006) “La administración de la justicia señorial en el antiguo régimen”, *Anuario de historia del derecho español*, N. 76, pp. 557-588
- Miquel, J. (2016) *Derecho Romano*, Marcial Pons, Madrid
- Montagut, T. & Serrano Daura, J. (coord) (2002) *Jornades d’Estudi sobre els Costums de la Batllia de Miravet*, Consell Comarcal de la Terra Alta, Tarragona
- Mundó, A. M. (1991) “El <<Liber Iudiciorum>> a Catalunya” dins a D. D. A. A., *Documents jurídics de la història de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, pp. 13-22
- Olivares, J. (1998) *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès Editors, Lleida
- Padilla Lapuente, J. I. (1999) *L’Esperit d’Àneu: llibre dels costums i ordinacions de les valls d’Àneu*, Consell Cultural de les Valls d’Àneu, Esterri d’Àneu
- Piquer Marí, J. M. (2017) “La justicia en la Edad Media: la pervivencia de los principios inquisitivos y de libre aportación de prueba”, *Vergentis*, N° 5, pp. 261-299
- Piñol, D. (2000) *El Notariat públic al Camp de Tarragona : història, activitat, escriptura i societat (segles XIII-XIV)*, Fundació Noguera, Barcelona
- Pons Guri, J. M. (1989) “Taxacions dels salaris de notaris i escrivans de jurisdiccions baronials en terres les terres gironines” dins a Pons Guri, J. M. *Recull d’Estudis d’Història Jurídica Catalana*, Vol. I, Fundació Noguera, Barcelona, pp. 95-158

- Pons Guri, J. M. (1989) “Constitucions de Catalunya” dins a Pons Guri, J.M., *Recull d’Estudis d’Història Jurídica Catalana*, Vol. III, Fundació Noguera, Barcelona, pp. 55-76
- Pons Guri, J. M. (1989). “Compendi sobre els drets dels castells termenats (segles XIII-XV)” dins a Pons Guri, J.M., *Recull d’Estudis d’Història Jurídica Catalana*, Vol. III, Fundació Noguera, Barcelona, pp. 91-98.
- Pons Guri, J. M. (2006) “La *potestas*, el *merum* i el *mixtum imperium*” dins a Pons Guri, J. M. (2006) *Recull d’estudis d’història jurídica catalana; Volum IV*, Fundació Noguera, Barcelona
- Sabaté, F. (1993) *El Veguer a Catalunya*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona
- Sabaté, F. (1997) *El territori de la Catalunya medieval*, Rafael Dalmau Edicions, Barcelona
- Sabaté, F. (2006) “El somatén en la Cataluña Medieval”, *Clio & Crimen*, N° 3, pp. 209-304
- Sabaté, F. (2007) *El sometent a la Catalunya medieval*, Rafael Dalmau Edicions, Barcelona
- Sabaté F. (2007) “La pena de muerte en la Cataluña bajomedieval”, *Clio & Crimen*, N° 4, pp. 117-276
- Sales Favà, L. (2010) “Los libros de corte del baile: Fuente para el estudio de les élites urbanas y sus actividades financieras en el noreste catalán (s. XIV-XV)” dins a D. D. A. A. *Fuentes para el estudio del negocio fiscal y Financiero en los reinos hispánicos (siglos XIV- XVI)*, Ministerio de Economía y Hacienda, Madrid, pp. 249-265
- Sales Favà, L. (2011) “Crédito y redes urbanas: el caso de Girona y las pequeñas ciudades de su entorno en el siglo XIV” dins a D. D. A. A. *Redes sociales y económicas en el mundo bajomedieval*, Castilla Ediciones, Valladolid, pp. 129-150
- Sales Favà, L. (2014) “Suing in a local jurisdictional court in late medieval Catalonia. The case of Caldes de Malavella (1328–1369)”, *Continuity and Change*, N° 29-1, pp. 49-81
- Sales Favà, L. (2018) “Masos i renda feudal en una baronia jurisdiccional. El cas de Caldes de Malavella al segle XIV” dins a Morelló, J. & Orti, P. & Verdés, P. (edit.) *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval: estudis dedicats a M. Sánchez*, CSIC-IMF, Barcelona, pp. 647-682
- Sales Favà, L. (2019) *Crèdit i morositat a la Catalunya del segle XIV. El cas de la baronia de Llagostera*, Tesi Doctoral

- Sales Favà, L. (2019) *La Jurisdicció a Sabadell a la Baixa Edat Mitjana*, Biblioteca d'Història Rural, Girona
- Salrach, J. M. (2013) *Justícia i poder a Catalunya abans de l'any mil*, Eumo Editorial, Vic
- Salrach, J. M. & Montagut, T. (Direct.) (2018) *Justícia i resolució de conflictes a la Catalunya medieval : col·lecció diplomàtica segles IX-XI*, Generalitat de Catalunya, Barcelona
- Serra Vilaró, J. (1989) *Les Baronies de Pinós i Mataplana; investigació dels seus arxius: Llibre II; Institucions Socials*, Centre d'Estudis Baganesos, Bagà
- Serrano Daura, J. (2001) “Els costums de Flix, una baronia de Barcelona”, *Barcelona; quaderns d'història*, N° 5, pp. 87-102
- Suárez Blázquez, G. (2012) “Aproximación al tránsito jurídico de la patria potestad: desde Roma hasta el derecho visigodo”, *Glossae: European Journal of Legal History*, N° 9, pp. 142-170
- Torras, M. (1998) “Escrivanies judicials, vicarials i senyorials” dins a López Burniol J. J. & Sans Travé, J. M. (cord.), *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català*, Fundació Noguera, Barcelona,
- Turull, M. (1990) *La configuració jurídica del Municipi Baixmedieval; Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*, Fundació Noguera, Barcelona
- Turull, M. (2019) *La descoberta del dret romà a l'Occident medieval*, Edicions UB, Barcelona
- Valls Taberner, F. (cord) (1992) *Els costums de Miravet*, Universidad de Malaga, Malaga
- Valls Taberner, F. (cord) (1992) *Els costums de Perpinyà*, Universidad de Malga, Malaga
- Vinyoles, T. (1997) “Queixes dels pobres presos de la presó de Barcelona (1445)”, *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, N° 18, pp. 67-88
- Vinyoles, T. (2003). “Unes cartes de dones del segle XV, notes sobre la crisi feudal”, *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, N° 25, pp. 445-460
- Zapata, M. A. (1998) *Les jurisdiccions locals en el pas de l'edat mitjana a l'edat moderna*, Caixa d'Estalvis Laietana, Barcelona
- Zeumer, K. (1944) *Historia de la legislación visigoda*, Universitat de Barcelona, Barcelona

